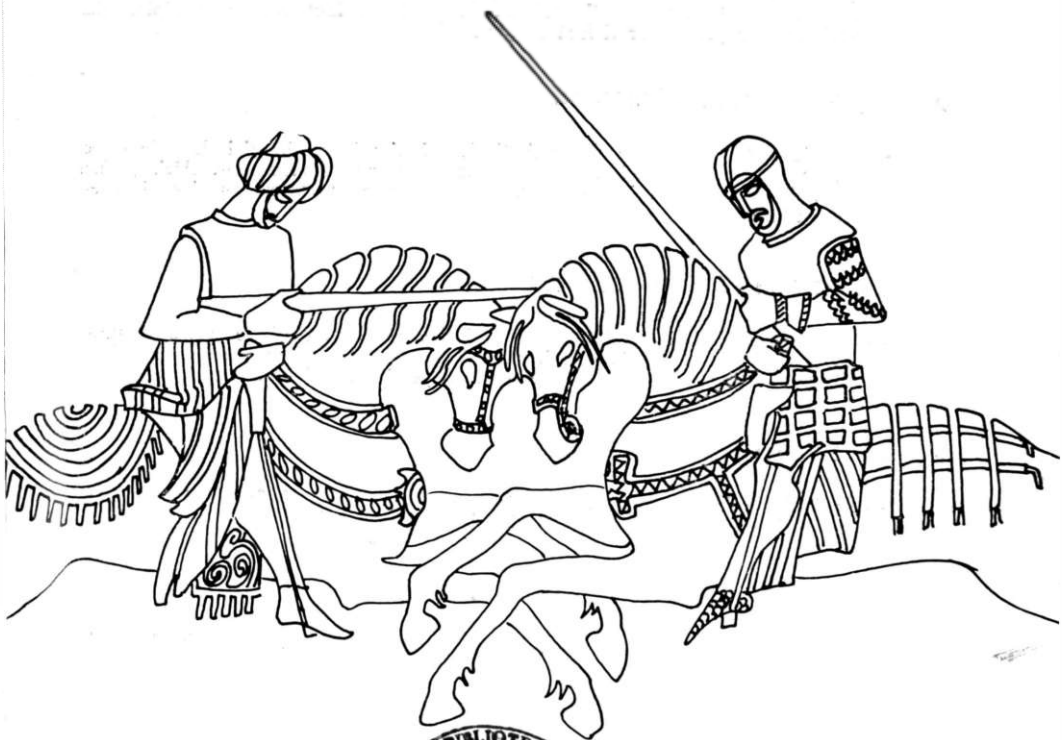

PA 0584

săptămina patimilor

ipoteză dramatică
de veac eroic moldav
de PAUL ANGHEL

PJA 3007/1

BIBLIOTECA
INSTITUTULUI
DE ISTORIA
ARTEI
www.gimec.ro

PREDOSLOVIA CRONICARULUI

...1476, sau 1574, sau 1718... — pentru un popor mic, strâns între trufiile unor puternice imperii. Dar în cronologia nefastă intervine accidentul unei clipe favorabile sau al unei personalități. Aceasta preia, în seama sa, necesitatea istorică și încearcă să țină cerul pe umeri, ca și Atlas. În Moldova secolului al XV-lea, această personalitate s-a numit Ștefan; era un om nu mare de stat și plin de omeniești cusururi. În mai 1476, el se afla la Dunăre, așteptând oastea, de o nemăsurată putere, a viteazului Mahomed al II-lea, militar strălucit, organizator admirabil, diplomat nu mai puțin abil, cuceritorul Bizanțului. Înfruntarea a fost tragică de amândouă părțile. Ce se va petrece în cursul ei, se va vedea...

C U P R I N S U L

● Capitolul I: POARTA OCCIDENTULUI

— Ștefan la Dunăre, diplomat și strateg, într-un fast de curte bizantină, strămutat după căderea Constantinopolului, la nord, în Moldavia. Dar diplomația vecinilor sau prietenilor îl lasă singur...

● Capitolul II: ȚARA SĂLBATICĂ

— În miezul țării cotropite de turci, Ștefan și ai săi sînt în piei de oaie și se retrag din fața invaziei, cu violențe, ca la începutul veacurilor. Aici, Ștefan e omul pămîntului, voievod-păstor, în contradicție cu curtea, cu sine și, adesea, cu țara.

● Capitolul III: RĂSĂRITUL NEGRU

— În miezul aceluiași pămînt cotropit, Ștefan pune țara să se apere singură, dîndu-i foc. El folosește totuși, alături de mijloacele tradiționale, și știința militară a timpului, dovedindu-se un înțelept și un vizionar.

● Capitolul IV: VALEA ALBĂ

— Lagărul de luptă sau incinta sacră a purificării. Aici, Ștefan e simplu ostaș care îmbracă, alături de ceilalți ai săi, cămașa morții.

● Capitolul V: KESARION sau SCAUNUL TIMPULUI

— O peșteră, într-un munte care e Cronos, unde urcă Ștefan ca un simplu muritor...

PERSONAJELE
(**În ordinea**
aparității lor)

Iaccoppo
Andrea Falconeri
Mihail

Honorius
Ian de Waprowski
Gáspár de Otwan
Giraldo-Gianbatista Doro
Căpitanul Arbure
Vornicul Isaia
Toma
Ștefan
Doamna sa, Maria
Euxinia
Căpitanul Boldur
Tarălungă
Ciocîrlie
Kesarion

*neguțător fără apartenență de gintă
aventurier venețian, personaj bizar
notabil moldav, logofăt al peceților
și cărților domnești
monseniior, sol al Papei Sixtus 10
solul polon al regelui Cazimir
solul maghiar al regelui Matei
solul Republicii Venetia*

*pietrar, călugăr, arhitect al țării
domnul Moldovei*

o iubire a domnului

*un iobag devenit pentru o clipă răzeș
un copil de casă
un anahoret*

— Curteni, țărani, clerici, vestitori, oșteni —

C A P I T O L U L I

POARTA OCCIDENTULUI

În fața taberei militare a principelui Moldaviei. Doi slujitori aduc și fixează la rampă cele două simbouri în bronz: capul de bour, cu luna și soarele, și Sf. Gheorghe în chip de cavaler, răpunând balaurul. Oșteni care trec purtînd steaguri de luptă. Neguțătorul Iaccoppo, călăuzindu-l pe seniorul venețian Andrea Falconeri, intră în scenă.

Scena 1

IACCOPPO: Ceea ce nu înțeleg, ilustrissime domn, deși îmi port neguțătoria în ținuturile acestea pontice, ceea ce nu pricep în ruptul capului, impenetrabile cossii!, este ambiția marilor principii pentru această bucată de pămînt în care ne aflăm. Riga Poloniei, prea strălucitul Cazimir, își trimite regulat solii, de douăzeci de ani încheiați, invitîndu-l cu amenințări pe acest principe moldav să-i presteze jurămîntul promis. Acest zimbru liber îl scoate din minți pe rigă; vrea să-l prindă și să-l aducă în țarcul leșesc. La fel, deși cu prudență, magnificul rege Matei. (*Fiindcă Falconeri consultă o hartă.*) Nu, nu-i nevoie să cercetați harta, locurile acestea mi-au scos peri albi, ilustrissime.

FALCONERI: Observ cu plăcere, Iaccoppo, că ești magister în trebile principilor răsăriteni.

IACCOPPO: Nu sînt, prețuite domn, decît un biet neguțător aruncat de tala-zuri pe țarmul acesta scit sau trac, cum vreți să-l numiți. Dar să știți că afacerile noastre merg din ce în ce mai prost; sîntem în scădere... De ce oare drumurile militare trebuie să fie totuna cu drumurile neguțătorești? Vă rog să mă credeți, ilustrissime senior, că de cînd războaiele au încins aria Pontului oîstigăm mai nimic. Factoriile noastre de la Chilia și Cetatea Albă au slăbit. În schimb, Sfîntul Scaun ne cere bani, republica și celelalte orașe-mater ne-au mărit impozitele; toți ne cer bani și nimeni nu vrea să știe că fiecare ducut sau fiorin e smuls aici de sub sabie.

FALCONERI: Faci rău, Iaccoppo, că te văicărești. N-am venit să strîng impozite și nu-l reprezint pe Sfîntul Părinte. Totuși, trăiești, după cite înțeleg, prin grația unor principii darnici. E o imprudență să-i cîrțești.

IACCOPPO: Dar nu-i cîrtesc, ilustrissime, vai de sufletul meu. Blestem nu-

mai viața nenorociților de neguțători, care e prea crud legată de viața principilor. Ce te faci dacă sultanul sau acest aprig voievod moldav îți datorează niscaiva ducați? Cum îi execuți? Așezați-vă în locul meu.

FALCONERI: Neguțătoria ta e cu primejdie. Iaccoppo. Dar tu ai vrut-o!

IACCOPPO: Nu mă plîng, seniore, am avut ani buni de pace și cheag. Sînt creștin și dau slavă Domnului. Totuși, n-ar fi mai înțelept ca principii să-și mute războaiele în altă parte și să ne lase slobode drumurile neguțătoresți? Înțeleg prea bine că slăvitul sultan năzuiește să-și rupă cale spre bogatele țirguri germane. Dar de ce pe aici? N-avea loc destul prin răsărit, spre Cămină, sau prin miazăzi, peste despoții sîrbi, care oricum nu mai au zile multe? De ce furia de a sfărîma această poartă?

FALCONERI: Este poarta Occidentului, Iaccoppo.

IACCOPPO: Dar e o poartă de lemn, măria ta.

FALCONERI: De lemn?! Sîntem în tabăra principelui, Iaccoppo! Cîntărește-ți cuvintele!

IACCOPPO: Tocmai. E o poartă pe care acest viteaz principe moldav se nevoiește s-o întărească, an de an, cu trupuri. (*Readus la interese.*) Chiar, lămurii-mă, cînd credeți că se termină războiul?

(Sunet de trîmbițe, prima cortină se ridică; tabăra lui Ștefan, dominată de cortul voievodal, cu simbolurile pe brocarturi scumpe. Mihail, tinăr notabil moldav, mare logofăt al pecetilor și cărților domnești, supraveghează protocolul citirii unei celebre cărți către soli¹, care ascultă într-o rigidă reculegere.)

CRAINICUL I: „Către Coroana Ungariei și către toate țările în care va ajunge această a noastră scrisoare, sănătate! Noi, Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă, la toți principii lumii și vă doresc tot binele. Și vă vestesc domniilor-voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme și este încă pierzătorul întregii creștinătăți. Și trimițînd în țara noastră Moldova o mare și puternică oaste, anno domini 1475, vă vestesc vouă că am învins-o și am călcat-o

în picioare și am trecut-o sub ascuțitul săbiei noastre, la locul ce se cheamă Podul Înalt.“

CRAINICUL II (*citește același text în slavonă*).

CRAINICUL III: „Alla Corona de Ungaria et a tutte le terre, a chi vegnera presente questa lettera. salutem! Noi, Ștefan Vojevoda, per Dio gratia duca de terra Moldaviense, con humana salutatione et desiderio a tucti boni per li beni delle persone alle vestre dignita commesse. L'infidele impetratore turco a molti tempi e stato et e distrugitore della christianita, et ogni di pensa, per qual forma el possa subjugarla... Et noi audeno se armamo tucti et andamo, con l'ajute de Dio omnipotente, noi verso delli inimici della christianita, anno domini 1475, vencemo loro, et sottè li nostri piedi li mettemo, et tucti li mettemo a taglio della spada...“

HONORIUS (*solul papal, ridicîndu-se și inclinîndu-se în același timp*): Luminate seniore, toată creștinătatea a prăznuit această măreață biruință, iar Sanctissimul Pater a răspuns scrisorii principelui vostru, gratificîndu-l cu strălucitul titlu de Atlet al lui Hristos.

IAN DE WAPROWSKI (*solul polon, rețetînd genuflexiunea*): Noi înșine am depus la picioarele augustului Cazimir, suveran al Poloniei și Lituaniei, răvașul palatinului Ștefan, împreună cu steagurile victoriei.

GIRALDO-GIANBATISTA DORO (*solul venețian*): Vestea biruinței, ilustre cavaler, a umplut de bucurie senatul venețian și tot poporul republicii care l-a celebrat pe marele Ștefan prin rugăciuni și serbări.

GĂSPĂR DE OTWAN (*solul maghiar*): Da, cunoaștem vestea, onorate cavaler, și de aceea ne întrebăm cu mirare ce rost are să ni se citească, o dată și încă o dată, această sublimă scrisoare? Și ce rost are să fim chemați din Suceava aici!

IAN DE WAPROWSKI (*iritat*): Fiindcă este o nesocotință din parte-ne să părăsim Suceava, capitala — oricum fortificată — a încercatei voastre țări și să venim aici, în tabăra principelui, sub primejdia iminentei debarcări turcești...

HONORIUS (*pacient, slăbit de insistențe*): Înțelepte senior, situația noastră aici este cel puțin ingrată. Ca un umil călugăr, dacă cerul va voi aceasta, voi primi cum se cuvine martiriul, mărturisindu-l pe Crist.

GIRALDO-GIANBATISTA (*speriat*): Cum adică, să murim, să murim aici?!

¹ Este vorba despre scrisoarea lui Ștefan din 1475, ianuarie 25, către principii creștini, pe care o redăm prescurtată, în românește și italiana Renașterii, după documente.

IAN DE WAPROWSKI (*solemn și hotărât*): Vă rugăm să comunicați încă o dată luminatului palatin Ștefan, calitatea noastră de soli.

GIRALDO-GIANBATISTA: Vin dintr-o țară îndepărtată, înțelepte seniore, vremea la țărmul nostru e cu grabă.

GĂSPĂR DE OTWAN: Iar dacă nu...

IAN DE WAPROWSKI: Iar dacă nu...

MIHAIL (*care a contemplat bizantin scena, dominînd-o cu un zîmbet indescifrabil*): Iar dacă nu, vă vestesc, ilustrissimi cavaleri, că nu veți putea pleca de aici. Drumurile țării sînt, la acest ceas, nesigure și cu primejdie. Din răsărit sosesc cu văpaie tătarii. Din miazăzi, oamenii lui Laiotă-Vodă au și călcat hotarul, oblonind cu copaci și bolovani pasurile către munții...

HONORIUS: Sfîntă fecioară, dar atunci sîntem prizonieri...

GIRALDO-GIANBATISTA (*umil*): Vi-teze senior, sloboziți-mă măcar pe mine!

IAN DE WAPROWSKI: Vă previn, cavalerie moldav, că voi și principele vostru încălcați cu bună-știință statutul ginților.

MIHAIL: Au cine v-a lipsit de ocrotire? Ilustrissimi cavaleri, dar sînteți oaspeții voievodului Ștefan. La scaunul voievodului nostru, oricare sol, de la prieteni și de la neprieteni, a aflat ascultare și casă...

GIRALDO-GIANBATISTA: Vin turcii peste noi, ilustrissime! Nădăduiesc că principele vostru nu vrea să ne vadă uciși de păgîni sau vinduți ca robi în tirgurile Asiei. (*Intr-un fel de delir al spăimei.*) Am auzit, domnii mei, istorii înspăimîntătoare. Păgîinii nu cruță nimic, nici rang, nici calitate, nici noblețe. Niște trimiși ai noștri în Trapezunt, seniori importanți, doi dintre ei patricieni ai cetății, au fost prinși anul trecut și literalmente căsăpiți odios, deși purtau asupra-le scrisori diplomatice.

HONORIUS: Ave Maria...

MIHAIL: Prealuminate părinte Honorius, sol al Sanctissimului în Christo pater et domine, Sixtus quatro (*Plecăciune solemnă*), prea străluciți cavaleri și soli ai crailor creștini ce sînt frați voievodului nostru (*Plecăciuni*), am poruncă să vă liniștesc. Veți împărtăși fiind aici, prin grația voievodului nostru, soarta sa și a oștenilor săi.

GĂSPĂR DE OTWAN (*explodînd*): Dar e odios! Dar ne siliți atunci să punem mina pe arme și să ne apărăm viața singuri.

IAN DE WAPROWSKI: Ne siliți să schimbăm statutul de soli cu acela de

ostași ai voievodului vostru... (*Mîndru.*)

Ne vom apăra capul cum se cuvine!
MIHAIL: Dar nimeni, prea viteji cavaleri, nu vă va săli să ridicați sabia pentru coroana Moldovei. Vom ruga pe cucernicul părinte Honorius să ridice pentru noi crucea! (*Plecăciune.*) Iar voi, dacă domnul Hristos ne va certa cu această încercare grea, veți ridica spada doar pentru fala principilor voștri și pentru creștinătate. Vi se acordă o șansă, domnilor!

GĂSPĂR DE OTWAN: Cerem să fim primiți, fără zăbavă, la Voievodul Ștefan!

IAN DE WAPROWSKI: În numele strălucitului și puternicului Cazimir, rege al Poloniei și Lituaniei, întărim solemn această rugare!...

HONORIUS: Sfîntul Scaun se roagă numai domnului nostru Isus...

MIHAIL (*cu același zîmbet subțire*): Am poruncă, prea grabnici cavaleri, nici să vă dau intrare, nici să vă slobozesc. Domnul Ștefan ajunează. Și nimic nu-l poate clinti din veghea sa. Nici chiar preafericitul Kirie Teoctist, mitropolitul Moldovei și Sucevei. (*Cucernic, recules.*) Domnul ajunează...

(*Solii se înclină cu ceremonie.*)

MIHAIL (*cu același zîmbet de curtean hîrșit*): Iar ca semn al suveranei bunăvoințe, strălucitul nostru voievod ne-a poruncit să vă citim încă o dată scrisoarea sa dată la Suceava, anno domini 1475, prin care cere ajutor principilor creștini. (*Către cei trei crainici și secretari.*) Dima, Pricopie, Teodosie, urmați cetania, dați glas cărții domnești pentru urechile preacinștilor noștri soli! (*Cei trei desfac sulurile de pergament. Solii recad în poziția protocolară.*)

CRAINICUL III: „Alla Corona de Ungaria et a tutte le terre, a chi vegnera presenta questa lettera, salutem... Noi, Stefano Vojvoda, per Dio gratia duca de la terra Moldaviense, con humana salutatione et desiderio a tutti boni per li beni delle persone alle vestre dignita commesse...” (*Lectura urmează în surdina.*)

(*Mihail se retrage, îl oprește însă vornicul Isaia, un bărbat cărunt și puternic, ce se agață de marele logofăt cu deznadejde.*)

ISAIA: Mihail, dă-ne slobod la măriă sa. Te rugăm în genunchi, cinstite logofăt!

MIHAIL : Domnul și-a poruncit, vornice Isaia, să stai în preajma sa și să fii treaz la chemarea sa care va să vină...

ISAIA (*exasperat și cutremurat*) : Dar stau de ani încheiați, luminate boier, și viața noastră am pus-o în palmele domnului cu toată credința.

MIHAIL (*dăscălește și perfid*) : Să stai, cinstite vornice, să stai. Și când ochii domnului nostru vor pofti să te mustre, să te înfățișezi. Acesta este rostul tău...

CRAINICUL III (*urmind lectura, care devine mai clară*) : „Impertanto notificiamo alle vestre dignita, come cirea la ferta della Epiphania proxima passata mise il nominato turco sopra de noi un suo grande exercito de quantita de cento ventri millia...”

MIHAIL (*descoperindu-i pe Iaccoppo și pe omul său*) : Ai sosit la vreme, jupîne Iaccoppo.

IACCOPPO : Și sper că vremea e grabnică, luminate cavaler. Nădăjduiesc să nu fim siliți să facem canossa cu acest biet vornic al vostru.

MIHAIL : Toate trebile domniei Moldovei sînt cu grabă la acest ceas, jupîne Iaccoppo, dar și cu chibzuială : adastă deci !...

IACCOPPO : Luminate cavaler, sîntem obișnuiți cu istoriile de curte, dar vine turcul ! Am adus omul nostru, după poruncă. Dați-mi ducații și plec.

MIHAIL (*care ia act de Andrea Falconeri, se înclină*) : Sînteți așteptat, străine. La noi în Moldova, străinilor de neamul vostru li se spune venetici. Nu e vorbă de ocară, sînteți recunoscut ca cetățean al strălucitei cetăți a Veneziei.

ANDREA FALCONERI (*inclinîndu-se*) : Sînt un obscur cetățean, seniore. Numele meu e Andrea Falconeri. Nu sînt nobil și nu am merite ilustre, dar toate priceperile și științele mele, adunate cu modestie, vor fi depuse ca un omagiu la tronul principelui vostru. Voi respecta învoiala, punct cu punct. Nădăjduiesc că și voi. Am în sîn pecetea principelui. (*Se înclină.*)

IACCOPPO (*trăgînd discutiia de partea lui*) : S-a convenit să-l aduc, seniore, pe drumuri încurcate, să-i acopăr popasurile și să-l scot la lumină, la scaunul lui vodă, fără să-l simtă nimeni.

MIHAIL : Nu v-au simțit iscodele tăărăști sau leșești ?

IACCOPPO : Nici pasărea. Dar asta a încurcat, cavalerie, socotelile noastre. Ocolind, am risipit fiorini ; risipind fiorini, am fost nevoiți a scoate alții din pungă, iar punga lui Iaccoppo e acum o cîrpă... Și aceasta fără a mai

adăuga veghea de la hanuri, de la locante, de la osterii. Cum să acoperi ochii iscoditori sau urechile ciulite ? Cu fiorini sau ducați !

MIHAIL : Aceasta va spori din plin dobînda domniei-tale, Iaccoppo...

IACCOPPO : ...La care se adaugă, cinstite cavaler, și datoria veche de 303 ducați, fără mărunțiș, juruiți a-i primi la soroc. Sorocul era sosirea acestui iscusit senior. L-am adus întreg, după cum se vede. Dați-mi banii !

MIHAIL (*incrunțindu-se*) : Iaccoppo, cîrțești ? Mila domnului nostru ține tefere cetățile de la mare și tot negoțul tău între Caffa și Levant...

IACCOPPO : Știu, nobile cavaler, dăm laudă pentru aceasta principelui ; e soarele meu și mă închin lui : domnia-sa cu sabia, noi cu balanța. Tocmai vroiam să adaug că în balanța lui Iaccoppo a mai picat ceva. Am adus cu noi, în corabie, și trei meșteri pietrari greci, din Creta. I-a tocmit principele pentru ctitoria sa nouă. Nu socotesc pentru plutire decît doi ducați pe cap de pietrar. E scump ?

MIHAIL : Unde sînt meșterii ?

IACCOPPO : Sînt pitiți și cu spaimă mare, măria ta. E drept, au căzut la ceas rău. Cine-i de vină că păgînul a pornit cu oastea tocmai acum ? Dar pietrarii sînt oameni proști și neștiutori în trebi politicești. Plîng, cavalerie, și se roagă la scaunul domnesc cu lacrimi grele să-i sloboziți înapoi, să se întoarcă în țara lor. Îi plutesc spre Creta tot eu. Deci, șase ducați dus și cu șase întors fac taman doisprezece ducați...

MIHAIL : Și cine vrei să-ți dea acești doisprezece ducați, Iaccoppo, la un ceas ca acesta ?

IACCOPPO : Cum doisprezece, iubite cavaler ? !... Dar cei 303, fără mărunțiș, pe care curtea mi-i datora încă înainte ?

MIHAIL : Fii fericit, Iaccoppo, că un principe asemenea viteazului și strălucitului nostru Ștefan este dator pungii tale cu 303 ducați.

IACCOPPO : Fericirea asta n-o doresc nimănui, cavalerie. 303 și cu 12 și cu... (*Rugător.*) Dă-ne slodob la măria sa.

MIHAIL : Nici pasărea, Iaccoppo ! Domnul ajunează.

Scena 2

Cortul lui Ștefan. Voievodul e îmbrăcat de ceremonie, ca un prinț al Renașterii. La picioarele lui, o tinără, Euxinia, își acoperă fața.

ȘTEFAN: Cum ai intrat la noi? Cum ai intrat la noi, miere, și pe unde?!
(*Mînios.*) Ciocîrlie!

EUXINIA: Nu striga, măria ta, nu striga, nu ne da la iveală față cu toți. Mă aflu în tabăra ta și sînt aici numai oșteni.

ȘTEFAN (*scrîșnind*): Cine ți-a îngăduit să intri la noi în tabără și pe unde ai intrat? Mărturisește cine te-a adus au te-a trimis aici?

EUXINIA: Duhul Sfînt, măria ta.

ȘTEFAN (*uimit, apoi trezit*): Cum?!... Au socotești cu mîntea ta puțină că și noi credem în eresuri ca cei proști? (*Bătînd din picior.*) Spune, miere, ești turcă au ești papistașă?

EUXINIA: Sînt speriată, măria ta. Știu bine că la voi, în strălucitul vostru cort, la acest ceas amarnic nu are intrare decît Sfîntul Duh...

ȘTEFAN (*scos din minți*): Ciocîrliee!

EUXINIA (*îmbrățișîndu-i picioarele pînă la glezne*): Nu, nu, nu striga, doamne al nostru. Nu striga și nu mă certa; pe Ciocîrlie l-am adormit cu buruienii ca pe un ciine rău... Cît stă el lingă cort, nu te poate atinge nici umbra.

ȘTEFAN (*însfășîcînd-o străluminat de descoperire*): Atunci ești vrăjitoare! (*O vede și se edifică.*) Tu, Euxinia? (*Înmuat și învăluit de o amintire.*) Am pus mîna pe tine, scorpie de baltă, care dai tîrcol somnului nostru și ni-l otrăvești și ne trimiți vise zănatice și tulburi apa cugetului nostru treaz, și ne aduci pe perina de veghe miasme străine. (*Hotărît.*) Pleacă de aici! (*Pentru sine, devenind pentru o clipă habotnic și comic în același timp.*) Vom da iarăși la sfințit cortul și armele și perina, și această carte sfîntă (*arată evangheliarul*), iar pe tine te vom smulge de plete înaintea oștilor și te vom arunca în săbii...

EUXINIA (*prosternîndu-se*): Doamne!

ȘTEFAN: Arată-ți ochii! (*Ea și-i acoperă.*) Ești trimisă aici de diavol ca că ne încerce... Dar la Hîrlău, cînd te-a adus Boldur pe crupa calului, te-ai ferit de noi. Și l-ai amețit și pe acel tînăr necopt la mîntea. (*Smulgînd-o iarăși.*) Ce i-ai dat să bea?

EUXINIA: Boldur n-a băut nimic, doamne, a stat treaz și m-a ocrotit de ceasul primejdiei.

ȘTEFAN (*furios*): A băut din duhul tău. (*Suspicios.*) Care primejdie?

EUXINIA: Erai ca o furtună tulbure, erai negru și dezlănțuit, și capul tău era amețit de băutură. Ne-a fost spaimă de tine...

ȘTEFAN: Și atunci l-ai adormit cu farmece pe bicisnicul acela... (*Furios.*) Vă cunoaștem noi pe acești oameni de baltă, și bărbați, și muieri. Sînteți nestatornici și vicleni și țineți hotarul nostru acolo, la mare, cu primejdie pentru noi.

EUXINIA: Nu-i cunoști, doamne, pe-ai mei. Numele meu este Euxinia și sînt curată. Am ochii ca marea la Cetatea Albă, și ochii noștri cată la tine cu credință.

ȘTEFAN (*cu pică*): Ai ochii tulburi. Acești ochi l-au amețit pe Boldur, și otrăvindu-l pe el, ne-ai smintit pe unul dintre cei mai vrednici oșteni. (*Sumbru.*) Îl vom judeca.

EUXINIA: N-are nici o vină, doamne, iar ca dovadă, am sosit aici la tine să-ți aduc la picioare o taină a mea.

ȘTEFAN: Ceasul tainelor a trecut, copilă, de la Hîrlău... Piei de aici! (*Strigă.*) Ciocîrlie! (*Scandalizat, strigă iar.*) Mihail! (*Intră Mihail.*)

MIHAIL: Poruncă, măria ta!

ȘTEFAN: Aduceți-l din pămînt pe Ciocîrlie! Vreau să-l văd în ce stare este, mișelul!

(*Mihail pocnește din palme. Este adus, între doi oșteni, flăcăiandrul Ciocîrlie, copil de casă, amețit și cu ochii lipiți.*)

ȘTEFAN: El este, nu? (*Spre Mihail.*) Legați-l de această copilă și scoateți-i afară din tabăra noastră, pe amîndoi. (*Sever.*) Cu strață! (*Oștenii execută porunca. Ștefan se plimbă agitat.*) Mihail, au nu știi că la noi în tabără nu e îngăduit să calce picior de miere?! Au cum lăsați voievodul vostru fără apărare, netrebnicilor! (*Hotărît.*) Să ne vegheze căpitanul Arbure!... (*Mihail dă să iasă, domnul îl reține.*) Stai, Mihail! Spune-ne cum răspund solii, dă-ne veste clipă de clipă... (*Chibzuind și îndoindu-se.*) Dacă crezi că nu dobindim nimic de la ei... (*Prevenitor.*) Fii însă cu veghe!

MIHAIL (*diplomat priceput*): Știu, măria ta, nici ei de la noi, nimic.

ȘTEFAN (*înverșunat și abil în același timp*): Le-ai vîrit în căpătîină spaima sfîntă despre primejdia care amenință această poartă a creștinătății?

MIHAIL: Nu prea cred, doamne, în ea; par a spune că veghea ei ne privește... (*Scuzîndu-i perfid.*) Sînt prea îngloțați pînă în gît în fel de fel de tocmeli cu păgîinii...

ȘTEFAN: Și Papa?

MIHAIL (*filozofic*): Ideea cruciadei este. Doamne, prea neputincioasă ca să mai miște în Europa pe cineva, oricâte clopote ar bate. Cine s-o mai creadă? Sfintul mormânt e de mult sub turci. Bizanțul a căzut și mai de mult, iar neguțătoria cu păgînii prinde să meargă bine...

ȘTEFAN: Sîntem vînduți? (*Aspru.*) Ce voiești a spune, Mihail?

MIHAIL (*pacient*): Doamne, voiesc a spune că lumca se liniștește, mulțumită au ba, și sub cruce și sub cornul lunii... Plugurile ară la fel, după cum se vede, și sub alți stăpîni; balanța cîntărește, iar oamenii se învață, ca și puilul de urs pe jeratic, cu gîndul supunerii...

ȘTEFAN (*mormăind*): Noi încă nu ne-am învățat. (*Aspru.*) Și nici nu voiesc a-i învăța pe ai mei cu un asemenea gînd...

MIHAIL: ...Fiindcă sîntem prea aproape de primejdie, doamne. Vrem, nu vrem, primejdia ne învață a plăti cu sînge. (*Cu voce albă.*) Cu ajutorul apusului și răsăritului ne vom obișnui însă a plăti și altfel...

ȘTEFAN (*cutremurat o clipă*): E gîndul tău?

MIHAIL (*cu voce albă*): Fiind lingă tine, doamne, ne-ai învățat a ne spune gîndul deplin. (*Citindu-l.*) Cărtile diplomaticești să ascundă gîndul, dară nu să-l steargă...

ȘTEFAN (*bănuitor*): Am spus noi aceasta?

MIHAIL: ...Și ne-ai mai spus, la ceas de taină, că dintre toți prietenii numai pe vrăjmași, în cea din urmă clipă, ne vom putea bizui... (*Cu voce metalică.*) Ei vor fi fără crutare...

ȘTEFAN (*înțelegîndu-l și cugetînd, apoi din drumul cel fără întoarcere*): Sortii sînt aruncați, Mihail. (*Concedîndu-l.*) Du-te la solii tăi! (*Mihail iese, Ștefan strigă.*) Arbure!

Scena 3

Aceiași, cu solii căzuți în reculegere, ascultînd textul voievodal. Trîmbițe, tobe vestesc solemn intrarea lui Ștefan.

ȘTEFAN: Unde ești, Arbure, cum lași să ne cerceteze toți răii și oamenii fără socotință? (*Luînd act de soli.*) Și voi, domnii mei?! (*Solii se prosternază.*) Nu voiesc a vă strica ascultarea. Urmați! (*Se retrage în cort.*)

CRAINICUL III (*urmînd lectura*): „Et anco lo signor de la Montagnea con tutta sua possanza. Et noi audendo se armano tucti et andamo contra di loro,

con l'ajuto de Dio omnipotente, noi verso delli inimici della christianita...”

ȘTEFAN (*din cort*): Nu așa, Teodosie, nu așa! (*Iese.*) Cine a scornit aceste vorbe și cine a înminat solilor această carte a noastră? Mihail! (*Apare Mihail.*) Cine a pus în cartea noastră aceste vorbe?

MIHAIL (*se pleacă*): Măria ta, dar sînt vorbe ieșite din cugetul tău, mîna noastră numai le-a zgîriiat cu peana.

ȘTEFAN (*fără să-l asculte*): Să se scrie așa: Și noi auzind și văzînd, și fiind singuri, ne-am nevoit noi înșine a le ieși împotriva, și luînd sabia în mînă i-am biruit și i-am călcat în picioare și pre toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei noastre. (*Solemn și trist.*) Și iarăși acum stăm singuri, cu piepturile noastre, la poarta creștinătății. (*Solii își pleacă frunțile.*) Să se scrie! (*Pisarii și-au scos călimările și penele de gîscă. Ștefan reia cuvintele lui Ioan Țamblac către Senatul Venetiei, din alocuțiunea sa de peste un an.*) Nu vreau să spui că de folositoare este pentru trebile creștinătății această țărișoară a mea...

MIHAIL (*reluîndu-și rolul, repetă pentru soli*): „Ne voglio dir quanto sia comodo questo mio dominio ale cossi christiane...”

ȘTEFAN (*continûnd solemn, dar cu tandrețe de tată*): Ea e pridvorul înflorit al crăiei ungurești și leșești, și este strajă și poartă acestor două crăii, iar dacă această poartă va cădea, atunci toată creștinătatea va fi în primejdie... (*Cu alt ton, cu o grijă care vine din fundul ființei lui.*) Și de aceea v-am rugat să ne trimiteti fără zăbavă sfîntul vostru ajutor, și să grăbiți spre noi pe cei mai viteji ai voștri căpitani, pînă mai este vremea... (*Obosit.*) Vremea a sosit, domnii mei. (*Se așază.*)

MIHAIL (*reia textul*): „Judicando esser superfluo, per esser cossa manifestissima, per esser serajo die Hungaria et Polana, et quello che varda quei do regni...”

ȘTEFAN (*obosit*): Oprește, Mihail. Sîntem acum prea strîmtorați și prea nevolnici, iar vorbele sînt deșarte. (*Spre pisari.*) Incuiați călimările, am vărsat ca ochiuri riuri de cerneală... (*Cercetînd cu ochii.*) Unde se află Iaccoppo?

IACCOPPO: Sîntem aici, măria ta.
ȘTEFAN: Intră în cort cu omul tău și adastă. (*Luînd act de soli și ridicîndu-se la îndatoririle diplomatice.*) V-am pofțit, nobili cavaleri, aici la Dunăre, ca să dați seama de ajutoarele giuruite nouă de principii voștri. (*Spre solul maghiar.*) Grăiește-ne, nobile cavaler, Gaspăr de Otwan, dorim vești

de la fratele și suveranul nostru, riga Matei... (*Solul tace — într-un fel, umilit, într-un fel, arogant.*) Cum se simțește, este pe deplin sănătos?... Nădăjduim să nu ne poarte bănat pentru cele trei săgeți pe care le-am slobozit noi înșine la Baia, în augustul său trup. Știm că adastă domniță de neam ales și curtea sa se gătește de nuntă. (*Spre solul polon.*) Și strălucitul nostru suveran și rege Cazimir? Se află teafăr? Avem știre că doamna și reșina sa i-a adus dar, chiar de zăpada mieilor, un băiat, cel de-al unsprezecelea prunc. Ne bucură. Vestiți-l însă că singurul nostru prunc în această clipă amarnică este durerea. (*Iritat.*) Nu vom putea să trecem Nistrul nici în acest an să-i prestăm omagiul promis. (*Cu umor tragic și usturător.*) Sintem prinși în aceste blestamate războaie și nu ne putem veseli îndestul că la Buda se va prăznuși nuntă, iar la Cracovia botez. Dacă din a noastră Suceava va mai rămâne piatră pe piatră, vom trimite soli. (*Spre Gianbatista Doro.*) Și voi, netrebnici neguțatori!

GIANBATISTA: Ilustrissime!

ȘTEFAN (*cintindu-i numele și mirându-l*): Gianbatista Doro! Pină și numele tău sticlește viclean, ca aurul. (*Furios.*) O corabie a noastră, cu vrednici neguțatori moldoveni, ați poprit-o lângă Ragusa, prădindu-i sculele, pentru o datorie a unor boieri ai mei. Pină și spada noastră, tocmită la voi din bun oțel, după a noastră voce, ați vîndut-o pentru un preț mai scump unui principe neamț sau sued care n-a văzut niciodată cu ai săi ochi cum arată păgînul.

GIANBATISTA: Doamne...

ȘTEFAN (*gilgîind*): Dar mai avem o spadă teafără și pentru capete de frați. (*Se întoarce spre toți solii.*) Unde este ajutorul giuruit?

GĂSPAR DE OTWAN (*plecîndu-se*): Ilustrissime domn...

IAN DE WAPROWSKI (*idem*): Strălucite principe...

HONORIUS (*solemn*): Praeclarum duce, ajutorul Romei a sosit. Sint învrednicit a vă vesti că Sfîntul Scaun, al cărui mesagiu îl aduc, a colectat din toată creștinătatea suma de 209.000 de fiorini pentru marea cruciadă care vă are în frunte. Sint fericit!...

ȘTEFAN (*nerăbdător, dar prevenit*): Și unde sint acești fiorini?

HONORIUS: Ilustrissime duce, Sfîntul Scaun n-a putut șterge din cugetul său, cu adîncă mîhnire, că strălucirea

voastră, deși principe creștin, țineți totuși de schismatica biserică a răsăritului. (*Se pleacă mîhnit.*)

ȘTEFAN (*mirat, scîrbit*): Și vreți să-mi leapăd credința pentru acești 200.000 de fiorini? (*Disperat.*) Unde sint banii?

HONORIUS: Sfîntul Scaun, chibzuind să ajute fapta voastră creștină, a îndrumat acești 200.000 de fiorini spre regele și suveranul vostru Matei...

ȘTEFAN (*explodînd*): Pentru palatele sale din Buda, pentru nunta sa strălucită, de care se gătește cu mai mare grijă decît Moldova pentru acest război. (*Strigă.*) Mihail!

MIHAIL: Poruncă, doamne...

ȘTEFAN (*precipitat, plimbîndu-se și dictînd cuvintele în cascadă*): Să se scrie în al nostru letopisetz de la Putna, spre știrea urmașilor, că la anul domnului 6984, iar de la Hristos 1476, am primit drept și din inimă ajutor de la frații noștri principii creștini în lupta noastră pentru creștinătate, un număr de trei săbii (*Le arată*), cum și o sfîntă cruce adusă nouă de monseniorul Honorius, sol al Sanctissimului în Christo, pater Sixtus quatro. (*Se oprește și se pleacă.*)

SOLII: Măria ta...

ȘTEFAN (*continuînd*): Dar că acest ajutor l-am îndepărtat de la noi. Că am dat poruncă fiului nostru bun Alexandru (*se înfățișează Alexandru, care îngenunchează la mina tatălui său*); să scoată acești soli din țara noastră Moldova fără primejdie pentru ființa lor. Și că nouă nu ne-a rămas în această clipă...

CRAINICUL (*sunet de trîmbițe*): Solul slăvitului Sultan Mahomed al II-lea, stăpînitorul desăvîrșit al lumii, al tuturor noroadelor mișcătoare și stătătoare și al riurilor și al munților și al mărilor preste care strălucește luna lui Alah...

ȘTEFAN: Să poftească... (*Spre soli.*) Solii să rămînă; vor trebui să vadă la față, în acest ceas măcar, pe omul lor de miine. (*Strigă.*) Arbure, să-l primească pe sol străjerii noștri!

(*La semnul bătrînului căpitan Arbure, garda se aliniază. În sunet de trîmbițe și instrumente ciudate, defilează prin fața cortului voievodal însemnele marelui Sultan Mahomed al II-lea, purtate de viteji săi spahii. Parada impune reprezentîntă culmea gloriei otomane, o turcime aspră și athletică. Intră și solul, militar nalt și sanguinar, om al pustiului și al civilizației în același timp.*)

SOLUL (aspru): Către Ștefan, Voievod al țării Moldovei, de la strălucitul Sultan Mahomed!

(*Ștefan rămîne demn. Solii se întorc și se înclină protocolar către omul noii puteri.*)

ȘTEFAN: Așteptăm cuvîntul, puternice trimis!

SOLUL (obraznic): Mai întii primește înapoi cuvîntul tău spurcat, către slăvitul și prealuminatul nostru Sultan. (*Aruncă un sul de pergament cu pecete la picioarele lui Ștefan; Arbure tresare și pune mîna pe spadă.*)

ARBURE (spre sol): Ridică-î!

ȘTEFAN (liniștit): Lasă-î, Arbure. Solii la curtea noastră sînt cinstiți cum se cuvine; iar cuvîntul nostru, după cîte nădăjduim, oricare dintre voi îl poate ridica din tină... (*Se apleacă și culege pergamentul. Apoi spre sol.*) Ce alt cuvînt ne mai aduceți, puternice trimis?

SOLUL: Cuvîntul nostru va fulgera curînd. Solul de pace al regelui vostru prieten, Cazimir, a fost respins încă din Munții Rodopi.

ȘTEFAN: Să se citească atunci acest al nostru cuvînt! (*Îi trece sulul lui Mihail, acesta unuia dintre crainici.*)

CRAINICUL I (solemn): „Către prealuminatul și preaviteazul împărat Mahomed al II-lea, stăpînitor al Țării Anadolu și al Trapezuntului armenesc și al Bizanțului, de la Ștefan al Moldovei veste...”

ȘTEFAN (spre solii prieteni, scuzîndu-se parcă): Domnilor, este o formă a aceleiași a noastre scrisori, către viteazul Mahomed. Nu vă silesc s-o ascultați! (*Solii se pleacă, Ștefan face semn să se urmeze.*)

CRAINICUL I: „Și ne plîngem ție, slăvite sultan, că niște tilhari, niște surghiuniți, niște izgoniți din puterea ta ca răi și ca lotri, fără știrea și fără voia ta, au năvălit asupra pămîntului nostru cu mare vrăjmășie.” (*Pauză.*)

CRAINICUL II (cu alt ton): „Dar cu ajutorul domnului nostru Hristos, care numai fapta cea dreaptă o ajută, pricinuindu-ni-se nouă mare supărare și pagubă, ne-am sculat noi. Ștefan Voievod, ridicînd sabia, și pe acești tilhari, pe acești surghiuniți și izgoniți din voia ta, în număr de 120.000, i-am tăiat și i-am călcat în picioare și pre toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei noastre.”

CRAINICUL I (preluînd): „Și te rugăm pe tine, viteze, dacă ți-au mai rămas din acești tilhari, pustiiti prin niscăi locuri, prin Anatolia, prin Libia, prin Tracia, au prin Levant, să ni-i dai nouă pre mîna a-i judeca și a le da pedeapsa...”²

SOLUL (cu furie): Acești huliți de tine au sosit! Și îi conduce împotriva ta însuși luminatul și puternicul Sultan Mahomed al II-lea. (*Moment de groază și fast, solii se înclină cutremurați.*)

ȘTEFAN (se înclină la rîndu-i): Dăm cinste stăpînului tău. Ne miră și ne mîhnește însă că fulgerul împărătesc a căzut iarăși pe noi... Îl vom primi. Și nu-i vom putea opune slăvitului sultan vitejia; fiindcă lupta nu va fi dreaptă. Vom ieși cu toată nezădejdea și cu ființa noastră toată.

SOLUL (aruncîndu-i insulta): Sultanul nu te vrea domn vasal. (*Țîpat.*) Vrea capul tău!... Pe cele cinci poduri aruncate peste Dunăre, la Oblucița, trec în această clipă spre tine 200.000 de oșteni.

ȘTEFAN (cu admirație tristă): Prea mare mișcare de oameni pentru acest biet cap sur al nostru...

SOLUL (obraznic): Taie-i pe cei 200.000!

ȘTEFAN (în care se trezește zîmbrul): Vom începe de la tine! (*Năprasnic.*) Luați-i! Lăsați-l viu numai pe unul, pe acela! (*Îl arată pe ultimul.*) Dar într-un ochi, cît să vadă drumul înapoi la Oblucița, ca să poată duce răspuns stăpînului său! (*Iaccoppo, lîngă stemă, face niște bizare șocoteli.*)

IACCOPPO (pentru sine): Cincisprezece, din două sute de mii... Ceea ce înseamnă că mai rămîn de tăiat, seniore Falconeri, o sută nouăzeci și nouă de mii nouă sute optzeci și cinci de păgîni... (*Fluieră.*)

ȘTEFAN (spre solii străini): Drum bun, cinstiți cavaleri!...

(*Solii se pleacă într-un adio solemn. Ștefan își pleacă la rîndu-i fruntea, dar în piept.*)

ȘTEFAN (de dîncolo de el): Domnul să ne ierte pentru cele ce vor urma.

² Text puțin cunoscut și nefolosit de istoriografia noastră, provenit din „Historia Polonica” a lui Ian Dlugosz, contemporan cu evenimentul. Ed. Lipsca, 1712, p. 225.

ȚARA SĂLBATICĂ

Tara voievodului e sălbatică și tristă. Sintem cu tabăra în retragere, într-un al doilea popas în care occidentalul nu mai are ca soli decât un neguțător — Iaccoppo și un aventurier ciudat, Andrea Falconeri. Oamenii lui Ștefan sînt în blăni de oaie, ca și voievodul lor, care pare acum un simplu prinț păstor. Acest crîmpei de lume, care e tabăra, va fi dominat o clipă de strălucirea de curte a doamnei Asanina Maria Paleolog.

Scena 1

IACCOPPO (*lingă rampă, desertîndu-și o pungă cu mărunțiș*): Icusite seniore, cutez să te întreb încă o dată, cînd crezi că se termină războiul?... Observ că ne retragem, ne tot retragem mereu pe marginea acestei ape pe care nici nu știu cum s-o numesc. Nu e trecut în geografia lui Ptolomeu. (*Preocupat.*) Credeți că pierdem sau cîștigăm? (*Falconeri, care lustruiește și meștereste un tun, tace și lucrează. Aceasta îl irită pe Iaccoppo*). Știu, sînteți militar, condiția voastră de angajat al principelui nu-i însă totuna cu condiția mea. Eu nu pot părăsi tabăra, fără să-mi iau înapoi ce mi se cuvine.

FALCONERI (*scos din răbdări*): Dar isprăvește odată, Iaccoppo. Pleacă dacă vrei și întoarce-te cînd poțtești!...

IACCOPPO: Niciodată în vremurile acestea, seniore, un neguțător nu știe dacă se mai poate întoarce a doua oară în același loc... Și mai ales nu știe dacă, întorcîndu-se, mai are cui să pretindă datoria...

FALCONERI: Cobe afurisită...

IACCOPPO: Partea militară a acestei afaceri vă privește, seniore. ...De asta vă și întreb mereu, cînd isprăvim?

FALCONERI: Ești un șacal, Iaccoppo, un șacal, cum ar spune păgînii, pripășit aici în pustiul acesta de la capătul pămîntului...

IACCOPPO: Eu?!... Aș îndrăzni să vă întreb, seniore, ce v-a adus aici, la capătul pămîntului, dacă nu tot un cîștig?...

FALCONERI (*lucrînd la tun și privind pe țeavă*): O enigmă...

IACCOPPO: Și negoțul meu, seniore, este, după cura se vede, tot o enigmă... Cîștig sau pierd? Întrebați-mă! (*Aruncaț în vârtejul socotelilor.*) Dacă plec, nu mai cîștig nimic. Dar dacă stau și pierde principele? (*În nepuțință de a găsi soluția.*) Pot pleca oare cîtă vreme îmi datorează 303 ducați, fără mărunțiș, și cîtă vreme nu sînt sigur dacă urmașii săi vor fi la fel de iubitori de lux și petrecere?

(*Trece Mihail spre cort, urmat de vornicul Isaia, care vine după el, umil.*)

IACCOPPO (*spre Mihail*): Nobile cavalere, ce vești avem, bune sau proaste? ...(*Rămas fără răspuns.*) Sînt foarte enigmatici. (*Falconeri nu-l ia în seamă, Iaccoppo trîncănește.*) Știți, domnule, ce afacere importantă aș arunca totuși pe gîrlă, dacă aș pleca?... După căderea Caffei, neguțatorii noștri veneți au ieșit cu un cîștig splendid. Da, chiar anul trecut! Au îmbarcat pe corăbii șase sute de tineri, efebi superbi, pentru tîrgul de la Alexandria, și i-au vîndut cu un preț grozav. Aceasta a fost însă afacerea necredincioșilor cu neguțatorii noștri! Dar ar putea fi și o afacere creștină!... (*Căutîndu-și argumentele.*) De ce să nu cred în victoria principelui, cînd doar acum numai cîteva luni l-a bătut pe Soliman, spulherînd o oaste de 120.000 de oameni! (*Trist, cu jînd.*) Ce păcat însă că i-a tras pe toți prinșii în țeapă, iar pe cei nevolnici i-a trecut sub sabie. Am văzut eu însuși movilele de oase lingă Birlad, Oribil. (*Ca vulpea la struguri.*) N-a fost un gest creștinesc...

FALCONERI: Și ce-oi fi vrut să facă cu ei?

IACCOPPO: Era mult mai creștinește să-i vîndă... (*Prinzînd ideea.*) Legat de aceasta, chiar mă întreb, dacă n-am putea să salvăm creștinește prinșii, vînzîndu-i după luptă pe ducați buni... (*Mihail trece înapoi, urmat ca de un ciine de vornicul Isaia, Iaccoppo dă să iașă în calea lui Mihail, căruia i se adresează.*) Nobile cavalere, o clipă! (*Mihail a ieșit, neguțătorul e nedumerit.*) Sînt din ce în ce mai enigmatici.

Scena 2

Arbure intră în cort, urmat de doi răzeși cu arcuri.

ARBURE: Au sosit prinșii de la Laiotă-Vodă, doamne. Răzeșii aceștia din Vrancea i-au înhățat cu arcanele și i-au adus legați fedeleș, ca pe niște berbeci.

«*Doi curteni tineri îl dezbracă pe Voievod.*»

RĂZEȘUL I: Sint brăileni, măria ta.

RĂZEȘUL II: Trei boieri din Brăila, și unul dintre ei, unul Nasture, vroia sa se sugrume cu frînghia ca să nu ajungă viu la tine.

ȘTEFAN: Brocarturile acestea adună păduchi. Dați-mi straiile de căpitan de răzeși sau de staroste de ciobani. (*I se aduc straiile, e dezbrăcat ceremonial de brocarturile voievodale; Ștefan se îmbracă singur în straiile proaste. Pare că nu-i aude.*)

RĂZEȘUL I: Ziceau că sint valahi și de aceeași lege creștinească cu noi...

ȘTEFAN (cu scîrbă): Valahi? Atunci cum îl rabdă pe ciinele șchiop de Lăiotă, cînd noi ținem anume pentru ei, lîngă scaunul nostru, domn tînăr din sămînța lui Vodă Vlad!... Și cum îl rabdă la ceasul acesta. (*Punîndu-și cămașa.*) Cămașa de in fiartă în zăr se lipește mai bine de trup...

RĂZEȘUL I: Am găsit asupra lor, doamne, carte, o carte cu pecete... Și ne-am gîndit să nu fie cumva către turci.

RĂZEȘUL II: Și ne-am socotit să nu-i tăiem, ci să-i aducem cu tot cu carte la tine.

ȘTEFAN: Unde e cartea? (*Stringîndu-și briul.*) Și briul care strînge mijlocul e mai bun decît pafdalele. (*Spre Mihail.*) Ia cartea de la acești oameni, Mihaile, și cetește-ne-o grabnic.

(*Mihail primește, din traista de pădurar a răzeșului, sulul de pergament. Îl desface și îl consultă atent, apoi îl trece lui Arbure.*)

MIHAIL: Cetește-o dumneata, căpitan Arbure.

ARBURE (ia cartea, o urmărește atent, se edifică, tușește stingherit, o înfășoară la loc): Să o cetească oamenii aceștia care au adus-o. O vorbă din bătrîni zice că...

MIHAIL: Eresuri, doamne! (*Țîpat, către răzeși.*) Cetiți-o, ce poruncă așteptați?

RĂZEȘUL I: Nu avem știință de carte, cinstiți boieri...

RĂZEȘUL II: ...Noi am adus prinșii.

ȘTEFAN (spre boieri, încălîndu-și o cizmă): Dar cetiți-ne-o odată, mișeilor! Au vreți s-o petim singur?

ARBURE (ia pergamentul și îl desface. Caută lumina. În sfîrșit, găsește capătul de șir și glasul solemn): „De la toți boierii brăileni, și de la toți cnejii, și

de la toți rumâni, îți scriem ție, Ștefan Voievod, domn moldovenesc.“³ (*Arbure oprește lectura.*)

ȘTEFAN (răcnește): Urmează!

ARBURE: „Este în tine socotință... ai tu minte“... Nu pot, doamne, iartă-mă, dar nu pot.

ȘTEFAN: Cetește, Mihail! (*Mihail ia cartea și cetește, savurînd pe undeva textul, deși își anulează plăcerea secretă printr-o vizibilă uluire și consternare.*)

MIHAIL: „Este în tine socotință, ai tu minte, ai tu creieri, de-ți strici cerneala și hîrtia, pentru un copil de muierie stricată, fiul Căltunei, și zici că este feciorul lui Vlad?“

ȘTEFAN (în spume): Cine, Mircea?!... Dar au avut ei, păcătoșii, domn mai vrednic decît acest tată al său, Vodă Tepeș, care i-a tăiat și i-a înțepat și le-a virit creierii în cap?... Urmează, Mihaile. Să vedem mai departe ce voiesc acești brăileni.

MIHAIL: Nu pot, Doamne. (*Incurcat.*) Sint măscări!

ARBURE: Să se sară preste măscări, doamne.

ȘTEFAN (iritat): Să nu se sară. Urmează!

MIHAIL (biugînd textul): Carele... dacă... nici capul...

ȘTEFAN (silabisit): Ur-mea-ză! (*Smulgînd pergamentul și descifrîndu-l, apoi către sfetnici.*) Au voi n-ați auzit pînă azi, ticăloșilor, despre partea muierii?! Și nu știți cum se spune în vorba noastră puterii bărbatului?... Acești brăileni vă cred proști pe voi, sfetnicii și diecii mei. (*Intinzînd pergamentul.*) Cetește cu toată gura, Mihaile!

MIHAIL (sărînd cu totul pasajul licențios): „Că de-ți este ție fecior și vrei să-i faci bine, orînduiește ca după moartea ta să fie domn în locul tău...“

ȘTEFAN (inversunat): Vom orîndui să fie domn la ei, în baștina sa, ca și tătine-su! Și credincios creștinătății.⁴

MIHAIL (nimerind rîndul): „...și pe mă-sa ia-o și o ține-să-ți fie ție doamnă, că-ți plac tare muierile, iar copilul a cui o fi nu se știe, că au ținut-o și la noi toți pescarii din bălțile Brăilei...“

³ Scrisoarea brăilenilor către Ștefan, pe care o transcriem fragmentar, datează din 15 martie 1481, cînd protejat al său și prețendent la scaunul Basarabilor vecini era Mircea, fiul natural al lui Tepeș. Ne permitem să aducem scrisoarea, utilă funcțional povestirii noastre, cu cinci ani mai devreme, fără a modifica prin aceasta cursul istoriei, destul de obscur în ceea ce privește succesiunile muntene la tron.

⁴ Parafrazarea scrisorii lui Ștefan către brăileni, dată tot în martie 1481, cu cîteva zile mai înainte, în tirgul Romanului.

ȘTEFAN (izbucnind într-un strănic ho-hot de ris): Dar sînt deștepți, Mihaile, acești brăileni ai tăi. Se cunoaște că sînt ascușiți la minte și valahi. (Mustrător, dar înveselit.) Tu, Mihaile, n-ai găsit asemenea vorbe măscate în cărțile noastre către sultan... Urmează!

MIHAIL: „Și învață în țara ta cum să te slujească, iar pe noi să ne lași în pace, că de-ți cauți dușman îți vei găsi cum ți-ai găsit acu.“

ȘTEFAN (hohotind cu poftă): Ha, ha, cum vom stringe la pieptul nostru această Brăilă, pînă vor țîșni flăcări...

MIHAIL (urmînd): „...Și așa să știi că avem Domn liniștit și bun și care dintre boierii au fiii tăi voiesc, sînt slobozi a veni la noi, că vor afla bună primire“.

(În liniștea care urmează, Ștefan își ia capul în palme, rumegîndu-și gîndurile.)

ȘTEFAN: Au domn liniștit și bun. Dar oare cine l-a pus pe Laiotă în scaun dacă nu noi? Drept mulțămîtă ne aduce acum iar păgîinii... (Cu liniște, privindu-i pe cei doi boieri.) Mihail, Arbure, nu cumva voiți și voi domn liniștit și bun?

MIHAIL: Doamne...

ȘTEFAN: Laiotă și boierii săi și-au cum-părat pacea nu cu mulți bani, iar, după cum se vede, sultanul e milos și nu ia aceste seci capete plecate... (Perfid.) Ce zici, Mihaile?

ARBURE (mustrător): Doamne...

ȘTEFAN (cu același ton): Ați sta cu toții liniștiți pe la casele și lingă muierile voastre și ați huzuri, plătînd ceea ce voiește păgînul, cu bani, nu cu sînge...

RĂZEȘUL I: Dară noi de unde să plătim, doamne, cu bani?...

RĂZEȘUL II: ...că și așa ne este capul smuls de angarale și belele și n-avem de nici unele. Că boierii cei mari, ca și ulii, bat cu clonțul păsările mai mici.

ȘTEFAN (aspru, spre răzeși): Tăceți! (Arătîndu-i apoi.) Ei s-au oștit, Mihail, de nevoie. (Solemn.) Dar pe acești ulii, pe voi adică, v-am oștit io...

ARBURE (jignit): Doamne, nu arunca păcat pe umerii sftcnicilor tăi cei mai vrednici...

ȘTEFAN (liniștindu-l pe Arbure, dar montîndu-se treptat): Ne știm bine oamenii, Arbure, dar am cunoscut, fără să văz, în această carte a brăilenilor, mîna unora dintre boierii noștri, pe care n-am tăiat-o la vreme. (Țîpat.) Dar o vom tăia!

Intră un oștean, aducînd în cort unda spaimei.

OȘTEANUL: Puhoaiete au răzbit, doamne, peste Dunăre. Șendrea și Boldur nu le-au putut ține piept. A sosit numai căpitanul Boldur!

(Intră Boldur, rupt și plin de răni, îngenunchind și plecîndu-și fruntea. Ștefan se repede la el.)

ȘTEFAN (însfăcîndu-l pe Boldur de gît și urînd): De ce n-ai murit?

BOLDUR (sub povara clipei grele): Iartă-mă, doamne.

ȘTEFAN (lepădîndu-l pe Boldur): Ai făcut rău, Boldur, că n-ai pierit în bătălie. Ai făcut foarte rău...

ARBURE (fără să-l privească pe Boldur, care e prăvălit): Dar și-a spălat vina în sînge, doamne...

ȘTEFAN (nu-l aude, dă poruncă cu liniște, cu glas potolit): Mihail, adu oamenii să-l pună în obezi. (Spre Arbure.) Mai ai ceva în adaus, Arbure?...

ARBURE: Am știre că s-au bătut ca niște viteji, măria ta. Au murit făcînd să moară vrăjmașii tăi, iar aceștia n-au putut a trece peste trupurile lor spre tine, că s-ar fi înecat în piraie de sînge... N-are nici o vină.

ȘTEFAN (fără să-l vadă, fără să-l audă): I-am dat două mii de plăieși și de vînători domnești, afară de boierii tineri. Cîți păgîni au căzut pentru ei?

BOLDUR (de jos): Auzi-mă, doamne. Vezi măcar rănile mele, pe care ți le-aduc ție ca Hristos lui Toma, să le cunoști și să mă crezi...

ARBURE: Doamne, mă pun chezaș pentru acest fecior credincios și viteaz.

ȘTEFAN (fără să-l audă): Erau aceștia peste care l-am pus căpitan, bunurile lui?

BOLDUR: Nu m-am atins, doamne, de bunul tau...

ȘTEFAN (tresărînd, atins de aluzia nevoită, apoi cu mustrare aspră, acoperîndu-și gelozia): Te-am făcut căpitan, Boldur, și am fi vrut să-ți dăm ție Cetatea Chiliei, să-i fii pîrcălab. Prilejul nu se va mai ivi. (Oștenii îl leagă.)

BOLDUR: Sînt cu credință, doamne. Tot ce a fost al tău am apărut cu pieptul nostru, cu sîngele nostru...

ȘTEFAN (aspru): Dar avem oaste puțîndă și nu trebuia să ne pierzi oamenii, Boldur. (Cu alt ton.) Știm cum ne-ai apărut, și altă dată, vultur codalb...

BOLDUR (edificat la rîndu-i): Dar cu copila, doamne, n-am nici o vină. N-am

cuzat să o atingem nici cu gândul. Am adus-o la Hîrlău noi înșine, pe calul nostru, după poruncă, și noi am dat-o în seama hangitei s-o grijească pentru tine...

ȘTEFAN (*senin, parcă*): Despre ce vorbești, Boldur, n-am știre. Nouă ne este de oase și ție-ți zboară gândul la Hîrlău. Au trecut acele clipe zănatice ale noastre... (*Răsucindu-se brusc spre jignirea militară din el și urlînd.*) De ce n-ai murit?

BOLDUR: Doamne, sînt curat. Credința mea întregă e a ta.

ARBURE: Crede-l, doamne. O vorbă veche zice că cine e norocos la război pierde întotdeauna la chef sau la muieri... Iar acest tînăr a fost norocos în războaie pînă acum.

ȘTEFAN: Ce vrei a spune cu aceasta, bătrîne Arbure? (*Spre cei doi.*) Dezlegați-l. Vreau să-l lăsați în mîna mea... (*Cei doi îl dezleagă.*)

ARBURE (*cu aceeași rugă de bătrîn*): Doamne, o vorbă bătrîneasă zice că armăsărașul buiac, fără frîu...

MIHAIL (*prințind prilejul și oprindu-i-o*): Sînt eresuri, doamne. Dacă liniștea cugetului tău o cere, fă să cadă căpățîna acestui nerod.

ARBURE (*tresare*): Măria ta, îndepărtează paloșul!

BOLDUR (*scos din minți, duce la absolut clipa*): Taie-mă! (*Iși smulge spada și i-o aruncă la picioare.*) Dacă cugetul tău se va liniști după aceasta, fă-o pentru lupta ta. Ia capul acesta al meu...

ȘTEFAN (*suveran rănit*): Eu nu iau ce-mi dați voi, nemernicilor... (*Suveran învins.*) Boldur, sînt silit să te iert. Ia-ți spada.

ARBURE (*rugător*): Doamne, ceasul acesta greu va trece, și iarăși te vei veseli, împreună cu toți ai tăi. Și se vor zidi iarăși orînde în Moldova, și hanuri cu multe buți de vin, și vei rîde și vei petrece iarăși...

ȘTEFAN (*apărîndu-se, încercînd să smulgă din el amintirea*): Dar nu vreau s-o văz pe acea copilă. Nu voiesc să știu de acel cap și de acei ochi ai ei... (*Condensat, spre tînăr.*) Cum îi sînt ochii, Boldur?

BOLDUR (*candid*): Nu știu, doamne.
ȘTEFAN (*furios din nou, i se pare absurd și înovat de a nu ști*): Nu se poate să nu-i știi, minți!

BOLDUR: Nu mint, doamne...

ȘTEFAN: Nu se poate să nu te fi uitat la ei, cu căutătura ta crucișă, care tulbură sufletul copilelor proaste. (*Alinîndu-l cu gelozie.*) Hoțoman și lotru ce ești, îți cunoaștem noi umbletele de

armăsăraș buiac prin Moldova noastră! (*Gelos în altfel.*) Ți-a spus că ești înalt, nu?

BOLDUR (*aruncîndu-se la picioarele lui*): Atunci, taie-mă, doamne, dacă nu crezi nimic.

ȘTEFAN: Nu crez nimic. Voiesc să stai aici lîngă noi, întreg, și să te frigi la mustrea ochilor noștri ca un pui în frigare.

BOLDUR: Ți-am mărturisit, doamne, toate. Spada mea este a ta. (*Cu ură.*) Cît despre copilă, n-aș vrea decît s-o mai văz o dată și s-o scuip!

MIHAIL (*rece și ironic*): Cunoști, jupîne Boldur, că fiindte de acest soi n-au îngăduință sub cortul voievodului nostru. Este un groaznic păcat... Ce voiești să zici?

ȘTEFAN (*cu spatele, lăsînd bătălia aceasta confuză*): M-ați mîhnit toți. Chiar și tu, Arbure, cu vorbele tale din bătrîni. Ne plîngem de milă că singur trebuie să chibzuim la clipa ce vine... (*Slab.*) Ieșiți!

Scena 4

La ieșirea din cort, vornicul Isaia, care îl aștepta pe Mihail, îl și prinde, ținîndu-se după el.

MIHAIL: Ți-am spus, cinstite vornice, să nu te mai ții scai după noi. Domnul nu te primește: te va chema la ceas potrivit. (*Către Iaccoppo, care a apărut și el.*) Și dumneata, jupîne Iaccoppo, așjideri.

ISAIA (*disperat*): De cinci ani⁵, cinstite logofete, stau legat în lanț de scaunul domniei, fără a primi mustrea voievodului nostru și fără a fi îngăduit să ne mărturisim.

MIHAIL: Au nu cunoști mustrea domnului nostru? Ne mirăm că domnul Ștefan mai lasă spada la șoldul tău. (*Cu o lucire iute în ochi.*) Fugi, dacă poți...

ISAIA (*surprins în gîndul său*): Unde?
MIHAIL: Să stăm și să chibzuim, iubite vornice. (*Uzîndu-l pe Iaccoppo.*) Jupîne Iaccoppo, poștește și dumneata, ești priceput în trebile de curte.

(Isaia se așază obosit pe tunul lui Falconeri. Mihail îi vorbește cu liniște, parcă mărturisindu-se, poate perfid.)

⁵ Asupra decapitării vornicului Isaia, cronică moldavă — sursa Putna și cea ulterioară — este în litigiu. După lupta de la Baia, 1469, cînd Isaia a condus cavaleria, Ștefan îl crucișă, prelungindu-i agonia cu încă trei ani. Ne permitem să prelungim suplicul vornicului cu încă patru ani, cînd decapitarea lui Isaia devine act politic și deci funcțional dramaturgic.

MIHAIL (cu o voce albă): Sînt cu cugetul încărcat, vornice, față de domnia-ta. După lupta de la Baia, unde ai stat în fruntea călăreților, te-am trecut mort în letopisețul nostru.

ISAIA (îngrozit): M-ai trecut mort, pe mine?... Doamne, ce zile grele sînt asupra Moldovei, și cînd este război și cînd nu este...

MIHAIL (cu o voce albă): Atunci ai greșit, ni s-a spus, iar domnul nostru, la mînie, taie grabnic. Nu te-a tăiat. De ce? N-am știre. Dar noi, cetindu-i gîndul cel adevărat, și aici e vina noastră. Ți-am luat din vreme căpățîna... cu peana. (Liniștindu-l.) Nu te speria, numai cu peana!

IACCOPPO (spre Isaia): E semn rău, ilustre cavalier, dacă te-a dat mort fără să fii...

MIHAIL (cu o voce albă): Iată însă că ești viu... dar în aceeași vreme și mort. Domnul nu se va întoarce de la gîndul său, iar noi, ca umilit al său diac, i-am cetit și i-am scris gîndul. Ce-ți mai rămîne să faci?

ISAIA (disperat): Cinstite logofete, aibi milă și învață-mă!

MIHAIL (senin, cu filozofie): Oamenii, la ceasuri ca acestea, își rînduiesc din vreme comîndul, odihna lor de veci. Chiar și domnul Ștefan își rînduiește, în această clipă, darul său către cer.

IACCOPPO (îngrijorat): Prințul se teme? De ce nu-mi spui, cavaliere?

MIHAIL: Prințul se pregătește. Noi, ceștelalți, ne temem; încercarea va fi grea. (Spre Isaia.) Și atunci, iubite vornice?

ISAIA (agățîndu-se și de un fir de iarbă): Și atunci ce să fac eu?

MIHAIL (liniștit, cu o voce albă): Să cugeți... Soarta ta este scrisă, dar la fel de scrisă este și soarta domnului nostru. Iar cele două sortii, a ta și a domnului, se află în mîna preaputernică a Domnului de sus. Este aceeași mîna care ține și soarta țării.

IACCOPPO (grăbit): Seniore, iartă-mă, dar n-am timp să mă gîndesc și la soarta bieteii voastre țări. Port îndeajunsă grijă pentru ducații mei. Spune-mi, cum îi apuc?

ISAIA: Răspunde, Mihaile, cum scap de aici?

MIHAIL: Toate jivinele cele mari se tem de vîntul cel năprasnic, iubite vornice. Nu se tem fiarele mici și gîzele, și toată firea care se pitește... (Spre Iaccoppo.) Jupîne Iaccoppo, de obicei domnul nostru Ștefan își plătește datoriile pînă la bob. Fii deci liniștit. (Spre Isaia.) Cît despre dumneata, vornice, ce pot să-ți spun? Îți întorc un cuvînt al domnului, zis nouă: Cine vrea pace

umilită, poate să și-o cumpere cu bani; cine vrea slobozenie, o plătește cu sînge. Cugetă deci la preț!

ISAIA: Mă ispitești sau îți spui gîndul drept?

MIHAIL: Am vești, cinstite vornice, că păgînul nu este diavolul, precum se spune. El nu vrea, zice-se, pieirea țării, ci numai a domnului, prea rău cu unii boieri, și prea semet. (Senin.) Ce se va întîmpla dacă această țară cade sub turci?

ISAIA (antrenat): Și atunci te întreb, luminate logofăt, noi pentru cine ne vom vărsa sîngele, pentru țară sau pentru domn?

IACCOPPO (prevenitor): Viteji cavaleri, îngăduiți-mi să mă întorc la ale mele. Socotelile mele sînt cu domnul. (Se retrage.)

MIHAIL (după plecarea negustorului): Viclean neguțător! (Continuînd.) Domniî trec, vornice, ne-a spus-o tot slăvitul Ștefan, iar țara rămîne. (Ducînd mîna departe jocul.) Unii zic că ar fi mîna bună țara cîrmuită de un domn prunc. Prunci domnești sînt, har cerului, iar unchi ori cumnați pricepuți ca să le fie șfetnici sînt de asemeni.

ISAIA (îl privește semnificativ).

MIHAIL (idem): Oricum, orice vorbe vei lepăda, vornice Isaia, nimeni nu te va crede. Chiar dacă vei spune domnului că sînt turc. Te va chema la vreme. (Iese.)

(Sunete și efecte de amurg.)

S c e n a 5

Ștefan e singur, la el intră Toma, pictorul și arhitectul său. E singur, adică în cort se află și un oștean care îi pregătește așternutul. La un anume moment, mișcarea acestuia e distonantă și domnul o curmă.

ȘTEFAN: Ai sosit, Toma?... (Cu liniște, deși sfîrșit de îngrijorări.) Nu mai avem alt ceas, bătrîne meșter, pentru a cugeta la cele ce vor fi după noi. Arată-ne scrisurile tale despre zidirea noastră!

TOMA: E tîrziu, doamne. E ceasul ca tîmpla ta să atingă perna: lasă pietrele mele. Mîine vei avea o zi de încercare grea...

ȘTEFAN: E ceasul să pun tîmpla pe pietrele tale, Toma, căci sub ele ori sub alte pietre, se vor odihni oasele noastre cînd va fi să fie. Altă clipă nu mai avem... (Calm.) Arată-ne cum va să fie zidirea...

(*Meșterul desface niște suluri de pergament. În adaos pune lângă ele și un chivot-proiect, făurit în ceară sau în argint.*)

TOMA : Iată, doamne, zidirea ta... Am cugetat să ducem mai departe Putna și să facem din această biserică a ta chipul Moldovei și o întruchipare a credinței tale, pe care s-o duci în palme domnului...

ȘTEFAN : Faceți s-o țină domnul în palme. Mîinile mele, bătrîne Toma, sînt din ce în ce mai slabe. Abia vor mai putea a ține sabia... (*Cu grijă.*) Te-ai rugat, cugetînd-o, îndeajuns?

TOMA : M-am rugat, doamne, cum te rogi și tu înaintea bățăliilor tale. M-am rugat și am postit, și am credința că Hristos a pogorît gîndul cel bun asupra mîinii umilitului său rob, Toma. (*Se pleacă umilit.*)

ȘTEFAN : Să cercetăm lucrarea mîinii, Toma. Gîndul Domnului e de nepătruns. (*Aplecîndu-se asupra macelei.*) Ce este aceasta?

TOMA : Este cugetul tău, doamne, altarul... (*Ștefan cercetează chivotul, iar apoi îl așază la loc.*)

ȘTEFAN : Am chemat la noi trei pietrari greci din Creta, să vă fie ajutor. Acolo de unde vin ei, piatra e cioplită cu meșteșug din veacuri vechi.

TOMA : Apără-te, doamne! Ei și moșii acestora au făcut, de cînd se știe, altare păgînești. Au despuiat muierea și i-au cioplit goală chipul, iar pre bărbat l-au lăsat de asemenea gol, cu toate ale lui înaintea cerului...

ȘTEFAN : Toți vom urca goi la scaunul celui-de-sus, bătrîne călugăr. Și tu, Toma, despuiat de această rantie a ta. Acei elini de demult, despuind bărbații de straie, arătau oamenilor trupurile lor de oșteni. (*Spre constructor.*) Fă zidirea aceasta astfel, ca oamenii mei să se simțească oșteni ai lui Hristos și ai domniei-mele.

TOMA : Casa ta, doamne, va fi curată, sprintenă la boiul său și semeată, ca și munții tăi...

ȘTEFAN : Să fie semeată! Să se deschidă poiana codrului spre ea ca și o lespede a rugăciunii. Iar codrul să rămînă în zidul ei, cu frunți de bouri, de cerbi și vulturi, scrise semeț în smalt de jur-împrejur. Să fie mîndră, dar și curată în semeția ei, ca o săgeată care, zburînd, nu vrea să fie falnică, ci fuge răzbatînd în țintă și înfrîngînd-o... (*Acoperînd maceța.*) Fără-o să dea veste despre noi dumnezeului nostru, la care și noi vom ajunge, poate cît de curînd...

TOMA : Doamne, zidirea ta nu e o jertfă...

ȘTEFAN : E jertfa noastră, înainte de a ne aduce poate drept jertfă trupul. (*Scofînd o pungă.*) Ține acești bani, ascunde-i, visteria Sucevei este departe : sînt acei din urmă pe care îi mai avem la noi.

TOMA : Doamne, dar vor trudi călugării și țărani, și vor da bani neguțătorii și boierii, dacă țara va scăpa via...

ȘTEFAN : Cine știe... (*Trist.*) Țara poate va scăpa vie. Toma, dar noi?... Cum ne înfățișăm, după această luptă, avînd mîinile goale?... Vrem ca această zidire a noastră să fie o împărtășire în duh. Arată-ne bolta!

TOMA (*desfăcînd un sul*) : Doamne, asemenea vorbe ai mai purtat la fiecare bățălie și zidire a ta. Și ai biruit. (*Arătîndu-i sulul.*) Iată bolta!

ȘTEFAN : Nu așa... Bolta e domnul, adică noi pe pămînt. Să se cutremure norodul cînd va intra sub ea și să îngemuneche, iar urmașii noștri să știe că veghem asupra-le în veac, asemenea lui Crist Pantocrator. (*Cerînd alt sul.*) Cum se strînge sus această boltă a noastră?

TOMA (*desfăcînd alt sul*) : Iat-o, doamne. Am scăzut-o suind spre cer. Ea se strînge sus ca și cortul ceresc, ea se adună în ochiul domnului ca și razele în soare, urmînd drumul cugetului, cărarea cea dreaptă a ta către Marele Scaun.

ȘTEFAN (*mormăind*) : E încurcată această cărare a noastră, Toma. Pe aceasta, în piatră, fă-o scurtă... Cîte laturi de piatră așezi în acest unghi?

TOMA : Așez nouă, doamne. E semn sfînt. Apoi o scad în cinci și în trei — numere sfinte! — pînă ating cerul cel rotund...

ȘTEFAN : Sînt numere pithagoricești, tot elinii le-au ivit. Pentru aceasta ț-am adus meșterii din Creta.

TOMA : Sînt de prisos, doamne. Bolta ta crește singură, iar mîna noastră pune piatra după priceperile pămîntului, din veac. Dă-ne altceva, dă-ne umbră de om.

ȘTEFAN : Facem și noi umbră pămîntului, Toma, oricît am fi de puțin la stat... Nu vreau să dăm drept jertfă acestei zidiri. Toma, pre nimeni. Dacă obiceiul o cere, să fiu eu acela. Mă zbat. Tomo, între două puteri, una care așază țara — o încinge cu ziduri de cetăți, o împodobește cu mănăstiri și curți domnești, iar această putere sînt io — și altă putere care o surpă.

TOMA : Aceasta te-a și făcut, doamne, să împarți norodul în oșteni și zidari...

ȘTEFAN: ...Ca pe mine să mă stringă fie chivăra, fie zidul... Să mă stringă acum zidul. (*Călugărul se pleacă umilit, Ștefan se ridică să împlinească un ritual arhaic al zidirii.*) Aprinde, Toma, lumina! Ia-ne umbra și pune-o la temelie a acestei zidiri.

TOMA (*cutremurat*): Nu, doamne, nu te jertfi așa. Jertfa ta e o trufie. Darul tău nu va fi primit. Ne trebuie umbră de om curat...

ȘTEFAN (*înțelegând, cu mîhnire*): Deci și tu ne socoți prea plin de păcate... (*Se așază.*)

TOMA: Doamne, ca zidul să țină, biserica ta cere umbră sau trup de fată ori copil. (*Cerindu-i, după datină.*) Numește o copilă... O copilă pe care nu o vei mai atinge, nici cu gîndul, și care își va aștepta, dîndu-ne umbra, în liniște și rugăciune trecerea în grădina fericirii...

ȘTEFAN (*încurcat, căutînd și renunțînd*): N-am pe cine numi... Copilele boierilor noștri sînt departe în cetăți și mănăstiri, iar noi, după cum știi (*Încurcat, ars de friguri*), n-avem îngăduire a ține în preajmă asemenea chip. (*Grăbit.*) Du-te!

TOMA: Chibzuiește, doamne, și caută...

ȘTEFAN: Vom chibzui, du-te acum...

(*Toma iese, dar se întoarce din nou.*)

TOMA: Și unde vom pune, doamne, zidirea? În Țara-de-Jos sau în Țara-de-Sus?... Pînă aproape de Troțuș au urcat păgîinii și oamenii lui Laiotă...

ȘTEFAN: Poart-o în inimă. Vom găsi locul ei la vreme... (*Toma iese. Ștefan, rămas singur, caută multă vreme în el. Pînă la urmă strigă.*) Să vină Euxinia!

Scena 6

Ciocirlie intră în scenă, fericit că a scăpat din strînsoarea frînghiilor, Iaccoppo îl întîmpină.

CIOCIRLIE: Uf, bine că am scăpat! (*Își face cruce.*) Blestemată să fie afurisita de muieră, pe care numai diavolul a adus-o în tabără...

IACCOPPO: Diavolul, flăcăule, aduce pe lume numai lucruri bune. Cînd o să ajungi la anii mei, n-o să-l mai blestemi. În schimb, o să-ți muști mîinile că ai aruncat prilejul ce ți l-a hărăzit — de astă dată Dumnezeu — de a sta legat, trup lîngă trup, cu o fecioară... (*Curios.*) Spune, cum era lîngă ea?

CIOCIRLIE (*furiOS*): Jupîne, vrei să scot jungherul? Dar ce-ți închipuiești dum-

neata; că eu, ca oștean al mării sale, șuguiesc cu fetele? (*Cu stupeoare.*) Ce dracu mi-a dat să beau de am adormit ca mortul?

IACCOPPO: Ei gata, nu te mai chinii. Dacă acum, la anii, tăi, adormi de-a-n picioarele lîngă o fată, e semn că vei ajunge un vrednic oștean...

CIOCIRLIE: Ce vrei să zici? (*Circumspect.*) Nu cumva mă iei peste picior? (*Mirînd ca un cățelandru.*) Eu nu știu multe, Jupîne, și... (*Pune mîna pe jungher.*)

IACCOPPO (*luîndu-i jungherul și apreciîndu-l*): Păcat, prost jungher pentru cîtu-i crucea de oștean domnesc. Am să-ți dau eu altul din oțel bun, cu mînerul meșteșugit. (*Prevenindu-l.*) Nu, nu-ți iau bani...

CIOCIRLIE (*cu o viclenie naivă*): Știu, ca să-mi ceri după asta, să-ți dau sloboada la mîria sa! Ori să pun vorbă bună, pentru tine... (*Intransigent ca un copil ce este.*) Nu, Jupîne, cu mine ți-ai mîncat păsatul, să știi!

IACCOPPO: Ei, vezi că ești un copil prost? Cînd ți-am mai cerut eu așa ceva!... Iată, plăcerea mea este să-ți dăruiesc un jungher și să nu-ți cer nimic.

CIOCIRLIE (*fericit și neîncredător*): Chiar nimic?

IACCOPPO: Ei, o nimica toată... (*Confiidențial.*) Cînd vei mai fi legat de fata aceea, nu uita să-i iei măsurile!

CIOCIRLIE (*trăsnit*): Ce?! Eu să fiu legat iar de nebuna aceea?!... Jupîne, mușcă-ți limba!

IACCOPPO: Vezi că nu-ți cunoști stăpînul! O să ai multe de pătimit din pricina asta... Să zicem că te leagă iar...

CIOCIRLIE: Pe mine?!... (*Își pipăie jungherul.*)

IACCOPPO (*cu invidie*): Ei, unde m-ar lega pe mine... Dar să zicem că te leagă. Ce faci atunci, cum îi ești de folos domnului și stăpînului tău?

CIOCIRLIE (*naiv*): Cum?

IACCOPPO: Un curtean, chiar dacă e numai copil de casă, își bate capul, chibzuiește, vede înaintea stăpînului său și-i citește gîndul...

CIOCIRLIE: Adică?...

IACCOPPO: Adică, pe scurți îi iei copilei măsurile, tot stai lipit de ea. De ce să stai degeaba, cînd și așa prin capul tău tot nu trece nimic! (*Fiindcă Ciocirlie e prostit, neguțătorul îi explică.*) Măsura de inel, măsura de brățări și paftale... Măsura de pieptar... Sînt și alte măsuri, dar...

CIOCIRLIE (buimăcit): Eu?... eu să?...
(*In absurd deplin.*) Dar pentru ce?
IACCOPPO: Pentru că... pentru că mai-
că-ta cea bună te-a făcut netot și ți-a
dat prea puțin, ori aici (*li ciocănește
capul*), ori în altă parte...
CIOCIRLIE: Cum adică, jupîne, dum-
neata crezi că domnul nostru... (*E sufo-
cat de uluire și jignire pentru domnul
lui.*) Dar ce-ți închipui tu că este dom-
nul Ștefan?!

IACCOPPO: Ce știm noi, feciorule, cine
este în adevăr domnul Ștefan? Eu, ca
cinstit neguțator, îmi bat capul însă și
chibzuiesc din vreme. Dar tu, om de
curte, coșcogeamite oștean și curtean,
ce gîndești? (*Îl ia de mîină și-l trage
afară.*) Vino să-ți dau jungherul, poate
așa te deștept!

S c e n a 7

*In cort, Ștefan se află față în față cu
Euxinia.*

ȘTEFAN: Spune-ne, Euxinia, ce vroiești
de la noi?... În cugetul nostru atîrnă
o faptă grea și am dori s-o ștergem.

EUXINIA: Doamne, dar clipa aceea de
la Hirlău am și uitat-o. Am chibzuit
ceasuri multe stînd legată de Ciocîrlie,
și... socotesc că am greșit.

ȘTEFAN: Cum ai greșit, în ce fel?

EUXINIA: Mă întreba și Ciocîrlie, nici
el nu pricepea. Încă îmi și spunea: dar
ce ți-a putut cere domnul nostru Ște-
fan, ca tu, o proastă de muiere, să nu-i
dai? Mie, fără să-mi ceară, i-aș da
viața, fără crîcnire, pe clipă.

ȘTEFAN (blînd): Bietul de copil; cine
are nevoie de viața lui?

EUXINIA (înverșunată): E rău, doamne,
și aprig. Dacă nu-i smulgeam jun-
gherul, legată cum eram, ar fi fost
gata să mă împungă...

ȘTEFAN: Să te împungă cu jungherul?
Netotul! (*Curios.*) Și altceva ce-ai mai
vorbit cu Ciocîrlie, legată de el trup
lingă trup, două nopți? (*Naiv, la rîn-
du-i.*) Am făcut mare prostie că te-am
legat cu frînghia de acest flăcău...

EUXINIA (înțelegînd și scuzîndu-l): Dar
a dormit tot timpul, doamne, a dormit
buștean...

ȘTEFAN: A dormit?... În alte prilejuri
am fi pus să-l bată pentru aceasta, cu
vergi la tălpi...

EUXINIA (înfiorată): Doamne...

ȘTEFAN (urmînd): ...iar dacă s-ar fi
atîns de tine, i-am fi luat capul.

EUXINIA: Ce-ar fi putut atunci face,
doamne, un flăcău ca el?

**ȘTEFAN (descumpănit de întrebare, apoi
treeîndu-i integral răspunderea):** Ar fi

trebuit să chibzuiescă... (*Solemn.*) Io,
sînt Domnul!

EUXINIA (vrăjită): Ești mare, doamne,
și ești puternic și ești vrednic în toate
lucrurile tale, și...

ȘTEFAN (circumspect): Nu vei fi vrînd
să spui că sînt înalt!

EUXINIA (într-un fel de extaz): Ești
înalt, doamne, ești...

ȘTEFAN (cu ochi fulgerători): Minți!
Știm bine cum sîntem; îl avem aproape
pe Arbure, iar ca să-i pun cumpănă,
îl ținem cu sila la curte și pe Purice
aprodul. (*Rînit.*) Nu sînt mare la stat!

EUXINIA: Dar ești ca un turn de ce-
tate, doamne...

ȘTEFAN (muțat de laudă, cu alt glas):
Cum ai zis să sîntem, ca un turn?
(*Plăcîndu-i lauda.*) Poate nu greșești,
Euxinia. Da, sînt — adevăr este — ca
un turn, de vreme ce toată această
țară se reazimă pe noi! (*Mișcat totuși
de o îndoială și luîndu-i obrazul în
palme.*) Copilo, glasul tău curat ar
putea spune adevărul... (*Invins și
mîhnit.*) Din păcate, toate muierele
mint... (*Uluit.*) Și ne mint chiar pe noi,
Ștefan Voievod...

EUXINIA: Nu mint, doamne, sînt cu-
rată și gîndul meu e întreg la tine.
Și nu sînt muiere, sînt fecioară...

**ȘTEFAN (o ascultă, se trezește, o prinde
de umeri cu un fel de spaimă):**
Atunci fugi, du-te!... Oamenii mește-
rilor mei caută peste tot o fecioară ca
tine. Nu vreau să te dau jertfă, fugi!

EUXINIA: Nu plec, doamne, sînt legată
de tine cu o taină!

ȘTEFAN: Fugi, cînd îți poruncim!
(*Luînd-o în brațe și stringînd-o bărbă-
tește.*) Au ne silești să păcătuim greu,
ca să te scăpăm din stringerea zi-
dului?...

EUXINIA (înfășurîndu-i gîtul cu brațele):
Doamne...

ȘTEFAN (slab de puteri): Oare nu minți,
într-adevăr? (*O sărută lung. Dezme-
tîcîndu-se, după ce i-a mîngîiat obra-
zul.*) Acum du-te. Du-te și nu mai
călca pe la noi... (*Crescendo.*) Du-te
și nu ne pune pe noi în locul lui
Ciocîrlie, căci n-are cine ne bate la
tălpi, nici capul a ni-l lua. E deajuns
că ni-l vîncează Mahomed! (*Înfiorat,
speriat.*) Ne-am pierdut capul! (*Spre
față, cu reproș.*) Euxinia, cum ai putut
atinge cu buzele pe domnul tău, cînd
știai bine că ajunăm?! (*Cu un cu-
tremur al remușcării.*) Doar eram în
postul cel mare al luptei.

EUXINIA: Doamne al nostru, dar n-ai
greșit cu nimic. Vei cîștiga bătația.

ȘTEFAN (strigînd): Arbure, Mihail, Cio-
cîrlie! (*Cei trei intră speriați.*) V-am

poruncit să nu lăsați pre nimeni să intre la noi. (*Spre Ciocîrlie.*) Ciocîrlie, du-o de aici!

CIOCÎRLIE: Doamne, scapă-mă de ea!

ȘTEFAN: Duceți-i de aici pre amîndoi!

(*Cei doi, Ciocîrlie și fata, sînt scoși din cort, Arbure se întoarce îngenunchind ca un curtean.*)

ARBURE: Iertare, măria ta!

ȘTEFAN: Și tu, Mihaile! (*Îngenunchează și Mihail.*) De ce m-ați lăsat să greșesc? De ce, blestemător?! (*Scuturîndu-și palmele.*) Dați cortul la sfîntit! Chemați popii să facă slujbă!... (*Iese din cort.*)

Scena 8

Sunetele de trîmbiță vestesc solemn intrarea în tabără a doamnei voievodului, Asanina Maria Paleolog. Steagurile doamnei sînt purtate de curteni tineri, după care urmează șirul domnițelor de curte și al călugărițelor. Ceremonialul e lung, fastuos, prea încărcat de genuflexiuni și plecăciuni bizantine.

IACCOPO (*de lângă tunul lui Falconeri*):

Era deajuns o muiere în tabără... Cînd sînt două, miroase a iarbă de pușcă...

FALCONERI: Totdeauna în inima bărbatului e una singură, Iaccoppo. (*Prevenindu-l.*) Iar cîrțești...

IACCOPO: Depinde de inimă, seniore. Inimile viteze sînt și inimi încăpătoare... Sînt ca și bazilicile fiorentine în care încape chiar poporul unei cetăți...

FALCONERI: Nu amesteca aici sfînta biserică...

IACCOPO: Sfînta biserică este atîta de amestecată în treburile noastre, seniore, încît omul trebuie s-o lepede măcar în patul său...

(*Ultimul sunet de trîmbiță vestește intrarea doamnei în cort.*)

Scena 9

Ștefan intră în cort. Aici, în odăjdiile Paleologilor, doamna Maria. Prin suita ei, cu simbolurile bazileilor de la Bizanț, cortul domnului capătă din nou strălucirea și fastul inițial. Dar voievodul e acum un simplu prinț-păstor.

ȘTEFAN (*surprins*): Și voi, doamna mea?... Iartă-ne că ne găsești în aceste straie proaste, ale suferinței. (*Iritat.*)

Dați poruncă să iasă curtea voastră.

MARIA (*face un semn, călugărițele și*

domnițele din suită se retrag. Rămîn numai două, cele cu însemnele bazileilor de la Bizanț.) Acestea sînt mute, domnul nostru; puteți vorbi.

ȘTEFAN (*dezlănțuindu-se treptat*): Au nu știți, doamnă, că este oprit de lege a cerceta pre domnul și stăpînul vostru aici, și într-un asemenea ceas? (*Strigat.*) Cine a îngăduit doamnei noastre Maria să sosească aici? Mihail! (*Intră Mihail.*) Arbure! (*Intră Arbure.*)... V-am poruncit, cu primejdia capetelor ca să vegheați la buna pază a doamnei noastre și a curții sale. Treccm prin ceasuri amarnice și sufletul nostru e prea sfîșiat ca să n-o știm în pace. Cine i-a îngăduit să sosească la noi aici, în tabără?

ARBURE: E doamna țării, doamne, și voința sa este poruncă pentru noi, ca și voința voastră.

ȘTEFAN: Dar e muiere și nici o muiere nu are slobod să intre la noi...

MARIA: Domnul meu, dă poruncă oamenilor tăi să iasă din cort. Ei nu au limbile tăiate.

(*Cei doi se retrag. Mihail întîrzie totuși, vodă îl simte.*)

ȘTEFAN: Limba ta se cuvine tăiată, Mihail, și urechile de asemeni. (*Spre ea.*) Spuneți, doamnă, ce vînt vă abate pe la noi, între care și cai și între ostașii aceștia amirosind a oaie. Nu e un loc demn de doamna țării și de obrazul vostru ales. Vă păstrăm scumpă...

MARIA: Chiară nu, domnul nostru?... Am știre că la voi în tabără se află totuși femeie...

ȘTEFAN (*surprins, dă înapoi ca să-și adune minia*).

MARIA: ...care se va fi împăcînd cu mirosul de cai și de oaie, iară voi cu mirosul ei.

ȘTEFAN (*explodînd*): Iarăși iscoadele bizantinești! Am urît și urăsc iscodirea pentru alte scopuri decît politicești. Ce are a căuta bănuiala în așternutul nostru, doamnă? Cine, ce vierme vă scurmă inima, să-l răsluiese sub talpa mea? Cine, în Moldova, vede nu priu ochiul nostru! Au aveți oameni tocmiți să ne vîneze ca pe o fiară din umbră? (*Strigă.*) Mihail, aduceți-l pe Isaia!

MARIA: Nu, nu-l tăia, n-are nici o vină!

(*Doi oșteni îl aduc, între sulife, pe Isaia, prăvălindu-l cu capul la pămînt.*)

ȘTEFAN: El este omul, nu? De cinci ani de cînd ai sosit de la Crim, doamna noastră, adusă de el, acest om

ne este viclean și ție și nouă. El ține uneltirile, cu elineasca lui subțire ca un biziit de țințar.

MARIA : Nu-l cunosc viclean nouă pe acest om.

ȘTEFAN : Și la Baia, fiind vornic, n-a călărit acolo unde i-am dat poruncă, și l-am scăpat viu pe Matei. De cinci ani îl muștră ochii noștri, fără să-i luăm capul. (*Tipind.*) Dar i-l vom lua la ceas potrivit !... Duceți-l de aici ! (*Oștenii îl smulg și îl scot din cort.*)

MARIA : V-ați liniștit, domnul nostru ? Aceste spaime nu ne mai clintesc ; ele sînt piinea noastră de toate zilele de cînd ne-a hărăzit cerul vouă. Ne-am învățat a nu clipi măcar. (*Dezlănțuindu-se treptat, dar cu cenzură bizantină.*) Dar nu răbdăm blestemul pe care-l aduceți pe casa noastră, nesăbuirile și nebuniile care ne murdăresc perna.

ȘTEFAN (*muțat, cu perfidie masculină sau înduioșat într-adevăr*) : Asanina... Ne-a fost adus chipul tău pe un brocart, cusut anume pentru noi cu fir de aur. Și degetele tale au scris anume pentru noi în bob de perla, numele tău de prințesă : Asanina. (*Îi cîntă numele, apoi suav.*) Ce vină avem că nu ne-am prăvălit spre tine cu patima noastră de flăcări, păstrindu-te în schimb, pe palme, ca pe un sfînt chivot ? Ce vină avem că nu ți-am rupt cu dinții buzele, ca unei hangițe de la Hîrlău, și nu te-am frămîntat în brațe ca pe o pescăriță din bălțile Brăilei ? (*Candid sau cinic pînă la absurd.*) Vroiaî aceasta ? (*Solemn.*) Dar ești Maria din strălucitul neam al Paleologilor și numele tău ne cutremură. (*Se înclină în fața ei.*)

MARIA (*suferindă și stinsă ; începe să devină imaginea resemnării*) : Nu mai voiesc nimic, doamne... Dar coroana pe care o port pe frunte se cuvine a fi cinstită întîi de voi. (*Hohotind și acoșperindu-și ochii.*) Ce blestem rabdă țara, pînă și în această clipă...

ȘTEFAN : Taci, miere elină ! Ne-a strămutat din răbdări nevolnicia ta. (*Dezlănțuit și măreț.*) Țara are nevoie de oameni, de oameni mulți și viteji, dăruiți chiar din trupul nostru. Ce vrei și ce-ți pasă, dacă fiind nevolnică, îi seamăn ca și plugarul pe tot pămîntul meu ? Oștenesc îndeajuns pentru aceasta, doamnă...

MARIA : Ticălosule !

ȘTEFAN : Ce vrei, într-o viață de om n-am putut, doamnă, clădi numai biserică. Am zidit și aceste biserici ale sufletului nostru singur care sînt dragostele. (*Falnic, asemeni unui ctitor*

biblic de neam.) E dreptul meu, prin viața mea și prin giurînta divină. Așa au făcut-o toți moșii și strămoșii mei mușatini. (*Cu umor.*) Eu nu stric, doamnă, obiceiul !... Prinții din neamul nostru sînt muieratici și femeile noastre sînt iubete. (*Scurt.*) Vezi-ți de brocarturile domniei-tale și nu vroi să strici datina țării, că e bună.

MARIA : Sînteți un laș, doamne ! Fiul vostru drept ne-a mărturisit cu rușine, și rușinea îi sîngera obrazii, că la Cursul Apei l-ați lăsat pe Vrancea și pe fiii săi să moară, ca domnia-ta să se retragă neatins.

ȘTEFAN : N-a fost o luptă importantă... Fiul nostru Alexandru ar fi putut să învețe cum să se bată.

MARIA : Dar letopiseții voștri vor scrie (*Îl citează pe Grigore Ureche*), că, unde era nevoie, Ștefan însuși se vira...

ȘTEFAN (*continuînd*) : ... ca văzîndu-l ai săi să nu se îndărăpteze. (*Silabisînd.*) Ca vă-zîndu-l !... La Cursul Apei însă, nu ne-a văzut nimeni și puteam să cad strivit în înghesuială, cu cal cu tot.

MARIA : Dar au murit oamenii voștri !

ȘTEFAN : Fusese datoria lor. (*Solemn.*) Ascultă, doamnă a noastră, coroana pe care încă o porți pe frunte, fiindcă noi v-am rînduit-o cu mina noastră, va fi și de aici înainte ocrotită de asemenea viteji. Nu ne dăm capul lesne, și dacă e nevoie îl apărăm cu prețul a multor capete de supuși vrednici și credincioși. Ne este scump acest cap și este scump Moldovei.

MARIA : Nu voi coroana aceasta...

ȘTEFAN : E și pentru noi, doamnă, o cunună de spini.

MARIA : Leapădă-o !

ȘTEFAN : O port și voi sui cu ea întreaga Golgotă.

MARIA : ... ca să o dați acelei nevrîstnice ținută în ascuns la Suceava...

ȘTEFAN (*tresărînd*) : Voichița ? (*Simplu.*) E fiică de domn și o ținem cu cinste. Ca și pe mama ei. Și nu e singura zestre a lui Radu cel Frumos.

MARIA : Sînteți lacom de avere.

ȘTEFAN : Da, această zestre a lui Radu crește și se face frumoasă, cită vreme Mangopul vostru părintesc a fost pierdut pe veci. Unde e zestrea voastră, doamnă, giuruită prin nunta împărătească ?

MARIA : Ați venit la această nuntă cu feciorii voștri din flori. Ce rușine, ce rușine pentru noi, pentru auguștii noștri frați...

ȘTEFAN : Acești frați auguști ai voștri au pierdut Mangopul, zestrea voastră.

doamnă, cînd noi îl bătăm pe păgin la Podul Înalt...

MARIA : Nu-i blestema pe ai mei. Au fost ultima fărîmă din strălucitul Bizant. Nu-i blestema...

ȘTEFAN : Acum, doamnă, Bizanțul s-a mutat întreg la noi prin tine. El se cheamă Moldova. Rostul tău, doamnă a mea, este să-ți coși brocartul și să-l plîngi cu lacrimi de singe. Plîngi Moldova, doamna mea. (*Iese și strigă.*) Mihail, Arbure, doamna noastră va porni chiar în această clipă către Cetatea Hotinului. Să fie dusă cu pază bună.

Scena 10

Ștefan iese din cort, îl întîmpină Iaccoppo.

ȘTEFAN : Și tu ? Ce mai vrei, neguțătorule ? Ne e sufletul catran de iad, lasă-ne.

IACCOPO : Și al nostru așijderi, doamne, catran de iad. Dar pentru purificarea sufletului vostru, mi-ați poruncit să vă aduc din Creta trei pietrari greci care să înalțe zidirea voastră cea nouă... Sînt aici cu noi. Și te roagă, doamne, să le dai slobod să se întoarcă în țara lor...

ȘTEFAN : N-am vreme de pietrari și nici de mănăstiri la acest ceas cînd toate se clatină. Lasă-ne, Iaccoppo.

IACCOPO : Să-i slobod atunci, doamne ?

ȘTEFAN : Să aștepti cuvîntul nostru. (*Iaccoppo dă să plece, vodă îl cheamă.*) Iaccoppo, cît datorăm pungi tale ?

IACCOPO (*fericit*) : De ce, doamne ? Chiar vroiești a ne plăti ?

ȘTEFAN : Cugetul nostru n-ar fi, neguțătorule, împăcat dacă nu ți-am da tot, pînă la firfiric. Aceste datorii se plătesc pînă la bob, pentru ca sufletul să-ți fie limpede.

IACCOPO : Slăvit să fie numele tău, ilustre principe.

ȘTEFAN : Dar n-avem bani. Ne sînt, ca și ție, buzunarele goale. Soarta a făcut, Iaccoppo, să fim uniți, în acest ceas, prin sărăcie... Totuși, cît îți datorez ?

IACCOPO : Ce noimă mai are, doamne, să ne socotim !

ȘTEFAN (*insistă*) : Nu, nu, să ne socotim.

IACCOPO (*bosumslat*) : De ce ?

ȘTEFAN : Hai, nu te supăra, vorbește-ne, Iaccoppo !

IACCOPO (*iritat*) : N-are noimă, doamne, să-ți încarc iar cugetul cu socoteli bănești cînd buzunarele... Vedeți, buzunarele mele sînt prea legate de

cuget, iar la acest ceas cugetul meu e pustiu.

ȘTEFAN : Și al nostru, Iaccoppo... totuși, am a-ți mărturisii un gînd al nostru de taină, nevădit pînă acum nimănui. Vreau să strămîm Cetatea Chiliei, din ostrovul ei, pe malul nostru stîng... Îmi sîntei prea dragi, voi, neguțătorii de acolo, ca să nu vă leg mai strîns de scaunul domnesc. Și pe tine ! Gira aceasta a Dunării, cu ape tulburi, vă ispitește prea adesea spre turci. (*Cu muștrare.*) Vicleanule !

IACCOPO (*cucerinic*) : Doamne...

ȘTEFAN : Da, da ! Te iubesc prea mult, Iaccoppo, ca să te las păginului. Dacă socotelile lui Toma sînt drepte ne-ar trebui, ca să mutăm Chilia, numai vreo 5.598 de zidari și vreo 40.000 calfe și ajutoare. O vom muta într-o singură vară, cu ziduri, cu turnuri, cu biserici și hanuri, cu acareturi cu tot. Iată tot ce pot face pentru tine !

IACCOPO (*cutremurat*) : Isuse Cristoase, voi cei patruzeci de sfinți mucenici, voi patroni ai tuturor sfintelor sinoade de la Nikea ! Milostivește-te, Doamne, și mă iartă de această cinste. Sînt un biet neguțător.

ȘTEFAN (*furios*) : Cum, lepezi darul domnesc ce ți-l fac și te oprești la mărunțisuri ? ! Netrebnicule !... (*Tandru.*) Ți-am spus, Iaccoppo, strămut pentru tine Cetatea Chiliei !... (*Ștefan se va ține într-adevăr de cuvînt și, în 1479, peste numai trei ani, strămută cu totul Cetatea Chiliei pe malul nordic al Dunării. Socotelile lui Toma s-au dovedit exagerate. A fost nevoie numai de 700 de zidari și 17.000 ajutoare. — Cronica moldo-germană.*)

IACCOPO : Strălucite principe, mă mulțumeam cu cei 303 ducați, fără mărunțis, socoteală mică, din vremi bune, din clipe...

ȘTEFAN (*slab, ostent, renunțînd*) : Nu mă mai ispiti cu amăgiri. Nu mai vroiesc din toate plăcerile nimic, iar tu, Iaccoppo, ne-ai vîndut nouă numai plăceri. Cred că n-am să te plătesc.

IACCOPO : Cum ? !

ȘTEFAN : Da, ne-ai vîndut nouă numai clipe de huzur, numai bucurii pieritoare, numai ispite, iar acestea se cuvin a fi plătite altfel. Ar fi trebuit să ne vinzi arme de luptă...

IACCOPO : Dar acestea au fost tot arme, doamne, și toți principii lumii le folosesc iscusit. O, cîte împărății au căzut din pricina unui inel nemestec

ales pentru un deget gingaș. Eu v-am dat arme bune și ați fost prin ele victorios...

ȘTEFAN: Isprăvește, Iaccoppo, cugetul nostru e amar... Mai bine ne-ai fi dat otravă...

IACCOPPO: De ce, doamne?... Dar bucuriile sînt atît de puține în viața noastră amară și plină de primejdii. Și chiar bucuriile voastre au fost pentru mine cu primejdie, doamne.

ȘTEFAN (*furios*): Te-am plătit cu vîrf și îndesat.

IACCOPPO: Cu vîrf? Îndesat poate, dar puțin pentru cîte am pătimit. (*Etalînd cu reproș.*) Păi numai inelul acelei Ruxandre...

ȘTEFAN (*cu simțul preciziei*): Atanasia!.. Ruxandra a fost alta...

IACCOPPO: Păi numai inelul acelei Ruxandre... (*Cu un egal simț al preciziei.*) ...A fost Ruxandra, doamne! Cîtă bătaie de cap mi-a dat. Aurarul fiorentin la care l-am tocmît ni l-a trimis la Ragusa, unde îl tocmiseră cu vicleșug oamenii regelui Cazimir.

ȘTEFAN: Oamenii lui Cazimir? (*Se infurie.*) Dar ce vrea acest rigă, pînă și spre ibovnicile noastre cată? De ce nu ne-ai spus-o, Iaccoppo? Ardeam Polonia!⁶

IACCOPPO: N-am vrut să te mîhnesc, doamne. Era un inel atît de prețios!... De fapt, nu riga Cazimir, ci principesa Claudia era de vină, ea vroia acel inel care... Era păcat să arzi Polonia!

ȘTEFAN: Sînt sătul de aceste intrigi muieresti. Dacă trec de acest ceas, Iaccoppo... (*Nu cutează să continue.*)

IACCOPPO: Doamne, nu zi vorbă mare. Acest ceas va trece și vor urma altele. (*Sărînd la ale lui.*) Sau acel pieptar cu bumbi de aur, din piele de gazelă de Persia, tocmît la tătarii din Crim...

ȘTEFAN: Taci.

IACCOPPO (*mîndru de el*): Ce clipe... (*Cu euforie.*) Tii, cum era să-mi pierd capul și pentru el. Ce clipe grele...

ȘTEFAN (*mormăind în vraja unui somn*): Ce clipe frumoase... (*Trezindu-se.*) Du-te, Iaccoppo. În seara aceasta cortul e prea strîmt pentru noi. Voi să dorm sub stele. Sînt obosit.

C A P I T O L U L III

RĂSĂRITUL NEGRU

Țara voievodului e la fel de sălbatică și tristă. Sîntem cu lagărul în retragere, în al treilea popas, undeva pe Siret. Aici drumul domnului se încrucișează cu drumul unei biserici de lemn, pe roate, trasă cu umerii de iobagi. Sîntem în zorii unei alte zile tragice.

S c e n a 1

Lîngă cort, nedormit, cu ochii roșii de o explicabilă neurastenie, Iaccoppo sculpează ceva pe o placă de ceară. Falconeri lucrează, preocupat, la tunul lui.

FALCONERI: E frig pe aici, Iaccoppo, zorile sînt reci. Dar azi mi se pare că răsăritul se amină suspect de mult și mă întreb dacă nu aceasta va fi ziua noastră cea neagră. Dormi?

IACCOPPO (*tace și lucrează preocupat*).

FALCONERI: Azi ești mut și lipsa ta de limbuție mă neliniștește. Lucram mai bine cînd trîncăneai.

IACCOPPO: Sînt trist, seniore...

FALCONERI: Văd...

IACCOPPO: Sînt trist și îmi sculpez în ceară epitaful. Vremile sînt prea rele și e probabil că epitaful meu se va topi ca ceara. Ascultați-l:

Aici zace un zevzec,
Răstignit și sub peceti,
A încercat să fie grec,
Între sciți și între geți.

(*Cu alt glas.*) Am avut norocul unui magister bun în retorică și poezie. Îl chema Nicó! O, îți mulțumesc, meștere al meu Nicó, pentru acest ultim cuvînt pe care îl las lumii! Cum ți se pare epitaful?

FALCONERI: Îl preferam în endecasilabi. De unde versurile acestea scurte? În schimb, o revelație, Iaccoppo. Ești grec?

IACCOPPO: Sînt ceea ce a fost de trebuință, domnul meu. Marfa pe care o aduc se vinde mai bine pe aceste țărmuri sub emblemele neguțătorilor veneți și fiorentini, deci m-am făcut italian. Dar la Venezia și la Firenze sînt grec, bine-nțeleș. La Constantinopol impun mai mult, în ultima vreme, în

⁶ Amenințarea o va împlini Bogdan, fiul lui Ștefan, succesorul la tron, tot din motive pasionale. Aprigul singe mușatin va provoca incendiul vreme de peste un secol.

comerțul cu arme, ca neguțător german. Deci îmi las barbă...

FALCONERI : Și de fapt ?

IACCOPPO : În fața morții, seniore, ar trebui să mă mărturisesc valah. Bătrînul Iaccoppo Sittario, tatăl tatălui meu, s-a născut la Cetatea Albă, era de dreaptă credință răsăriteană și ținea de nevastă o valahă. Dar tata a luat o armeană, pre nume Sirun, iar a doua lui femeie, din care mă trag, era o grecoaică din Arhipelag și o chema Melania. Alegeți-mi, domnia-voastră, sîngele care mi se cuvine pe drept !

FALCONERI : Ești numai neguțător, Iaccoppo...

IACCOPPO : Este cea mai cinstită obîrșie a mea, seniore. Dar nu vedeți că pierd mereu ? Uite, ieri am dat pe gîrlă altă afacere. Am luat de pomană măsurile fetei aceleia. Și ce inele, și ce pafale i-aș fi tocmît... *(Pe gînduri.)* Se pare că e sortită altor măsuri... *(Spre Falconeri.)* Dar voi ?

FALCONERI *(preocupat)* : Nu știu de ce întîrzie răsăritul...

(Sunet de trîmbițe de groază.)

UN CRAINIC *(disperat)* : Măria ta, au intrat în țară tătarii ! Vin pe la Hotin și Soroca, au impresurat cetățile tale și se îndreaptă cu pară, în galopul cailor, spre Suceava...

(Mișcare și zarvă în jurul cortului, lângă stemă a apărut un prelat în alb, care deplînge în cuvinte de cronică.)

PRELATUL : Îndepărtează, doamne, de la noi, ceasul acesta greu și ține țara teafără și trează în jurul voievodului și...

CRAINICUL : Doamne, nu ne sosesc ajutoare de nicăieri ! Oamenii lui Laiotă au intrat în țară pe la Crăciuna și pradă și dau foc...

PRELATUL : Cruță, doamne, acest pămînt prea încercat și prea scaldat în sînge, și prăvălește pe călcători toate stîncile cerului tău...

S c e n a 2

În cort, în fața voievodului, Arbure ține un prunc în brațe.

ȘTEFAN : Îți mulțumesc, bătrîne Arbure, că ne-ai adus acest prunc. La asemenea clipă grea, chipul său curat ne mîngîie...

ARBURE : E puiul tău, doamne, îți seamănă...

ȘTEFAN *(e flatat, ca un părinte bătrîn, îl ia în brațe și se bucură de el).*

ARBURE *(stingherit)* : Muierca e proastă și se roagă, doamne, de iertare. Te-a așteptat cinci nopți în șir, au bătut cîinii și au lătrat la zidul casei ei, ca la ivirea unei fiare. Credea că ești tu. Acum îngenunchează să n-o cerți pentru trupul păcatul de a o fi cercetat cu trupul tău în săptămîna sfîntă. *(Cutremurat.)* Mare păcat...

ȘTEFAN *(ccre l-a auzit sau știe ce gîndește)* : Păcatele s-au strîns prea multe, Arbure, pentru trupul nostru puțin. Iată că ne ceartă clipa. Tine pruncul, acesta n-are vină. E un Mușatin. Flăcău cu obraz rotund și bălan și cu ochii... *(Îi cercetează ochii.)* Numai ochii nu sînt ai noștri... Sînt ai maicii lui ; aprigi ochi ! *(Interesat.)* Cum l-a botezat, ce nume i-a dăruit ?...

ARBURE : Maică-sa vroiește să se călugărească, doamne. Și poate că și pruncul va lua calea credinței.

ȘTEFAN *(răcnind)* : Nu !... Cum ni-l trimite în acest ceas, cu un asemenea gînd, cînd știe că ne vom bate și pentru acest prunc ?... *(Solemn.)* Va fi domn. *(Cu grijă.)* Să nu-i spună cumva Ștefan ; acest nume e o povară grea pentru cine îl poartă. Să-i spună... Petru ; iar tu, Arbure, ia acest prunc și strecoară-l călare peste munți...

ARBURE : Doamne...

ȘTEFAN : Ne lipsim de brațul tău. Trebuie să dăm un braț la fel de tare pentru acest copil nevinovat. Pornește cu el !

(Arbure iese cu pruncul, intră Mihail.)

MIHAIL : Doamne, am poruncă să nu-ți aduc vești rele, dar au intrat tătarii...

CIOCIRLIE : Și sînt trei pietrari greci de la Creta, care te roagă, doamne, să-i slobozi sau să le pui capăt zilelor...

ȘTEFAN : Unde-s pietrarii ?

CRAINICUL I : Doamne, au început tîrgurile să arză, și satele. Tîrgoveții nemți de la Baia fug pe rupele, și cei de la Tîrgul Neamțului, de la Rădăuți și Siret...

CRAINICUL II : Fug și cămătarii armeni, și marchizanii greci, și cojocarii unguri...

CRAINICUL III : Și jidovii...

ȘTEFAN : Unde-s pietrarii greci ? *(Sînt aduși cei trei, între sulife, și repeziți la pămînt.)* Nu aștept vorbe din partea voastră și n-am vreme acum de risipit cu văicărîtul vostru de nevolnici. Tăceți ! *(Strigă.)* Arbure !

MIHAIL: Arbure a plecat cu pruncul vostru, doamne.

ȘTEFAN: Să-l prinză din urmă și să-l aducă înapoi! (*Garda iese.*) Ba nu! (*Garda intră.*) Puneți-i pe acești trei meșteri pe cai buni. Să-l ajungă din urmă. Să fie duși, cu pază bună, peste munți, în Cetatea Ciceului. Și dacă vor să fugă, să-i pună în butuci. Vom avea trebuință de ei, la vreme... (*Spre sfetnici.*) Și voi?... (*Descumpănit.*) Au plecat toți, va să zică...

MIHAIL: Au plecat, doamne, toți... ȘTEFAN (*se așază ostenit, cumpănește lung*): Ne vor rămîne pămîntenii.

MIHAIL (*îi respectă tăcerea, apoi îl pregătește*): Ne rămîn puțini, luminate doamne... Răzeșii de la Soroca și Hotin, de la Cahul și Lăpușna te roagă să-i slobozi. Le-au călcat tătarii casele și i-au prins robi pe ai lor, pe toți. Vor să răscolească măcar tăciunii.

ȘTEFAN (*ridicîndu-se*): Și voi mă lăsați?

RĂZEȘII (*cor de voci*): Iartă-ne, măriata.

ȘTEFAN: Cînd vă veți dumiri că vatra voastră nu e casa, ci întreg pămîntul acesta al Moldovei, să vă întoarceți... Plecați!

(*Se așază iar, definitiv singur. Sfetnicii așteaptă cuvîntul lui, respectîndu-i reculegerea.*)

ȘTEFAN (*ridicîndu-se*): Să aminăm clipa.

(*Faldurile cortului se deschid, Ștefan se află față în față cu prelatul în alb.*)

Scena 3

PRELATUL (*cu glas potolit, dar fără întoarcere*). Luminatul și prea înaltul părinte mitropolit, care se află în Cetatea de Scaun, impresurată de tătari, ne-a poruncit să-ți slujim, în acest ceas cînd toți te vor părăsi, slujba cea mare. Pleacă-ți deci fruntea. (*Apoi cu glas ritual.*) Adu-ți aminte, doamne, că trebuie să sfințești calul tău, și armele tale, și sabia ta cu care vei porni să calci balaurul...

EUXINIA (*îșnind la picioarele lui Ștefan*): Nu, doamne!... Nu primi slujba ca pe ultima ta slujbă, nu atinge sfintele... (*În scenă au apărut un șir de preoți purtînd prapoții marii slujbe, iar în frunte un prelat cu Sfintele taine. Euxinia se ridică trecînd în fața lor.*) Doamne, nu le atinge, întirzie acest ceas. Te-am visat îmbrăcat în odăjdii

și cinci arhierici cu cîrji daurite te țineau de umeri și te suiau cu ei la cer, ca pe Isus.

PRELATUL: Supune-te, doamne, acestui ceas. Nu asculta această muiere, alungă-o de la tine!

EUXINIA: Întirzie, doamne, ceasul. Este marea slujbă ce s-a slujit la căderea Bizanțului, și Bizanțul s-a năruiat... N-o primi!

ȘTEFAN (*domolit*): Vino, fecioară, la noi. (*Cu umor sumbru.*) O să te fac hatman peste acești bicisnici, dacă vreunul din ei va mai scăpa din cele ce urmează...

PRELATUL: Alungă, doamne, această muiere și supune-te!... Cui să te încredințezi în această ultimă clipă a ta, cînd țara e pierdută?...

ȘTEFAN (*răcnind*): E pierdută țara?... De ce tăceți? Ce-mi ascund ochii voștri?... Sau ați pus la cale o uneltire și aceasta va fi cea din urmă a voastră clipă. (*Sumbru.*) Să fie adus Isaia. (*E adus Isaia.*) A sosit clipa, vornice. Trebuie să-i dumirești, cu capul tău, pe acești nemernici, că fiștecare boier ne datorează ascultare, fără cirtire, în orice clipă.

ISAIA: Doamne, iartă-ne, cere-ne viața...

ȘTEFAN: Îți cerem numai capul, Isaia. Este tot ce trebuie să ne mai dai. Nu nouă, ci lor! (*Rînjind.*) Luați-l! (*Liniste grea, Isaia e scos din cort; ultimul său răcnet. În liniștea de groază ce s-a lăsat, Ștefan se adresează calm lui Mihail.*) Vorbește, Mihail! Dă-mi să văz ce-ai scris în letopiseț despre această bătălie ce va veni, fiindcă obișnuiești să scrii de înainte!

PRELATUL (*grav, muștrător, sibilinic*): Țara mișună ca un mușuroi de furnici strivit în copite, și ca un roi în roire lipsit de matca sa...

ȘTEFAN: Ne muștră ochii voștri că nu l-am înfruntat pe vrăjmaș ca la Podul Înalt?...

EUXINIA: Nu-l crede, țara stă lingă tine, doamne, țara este acolo unde ești tu!

Scena 4

În tabăra militară intră biserica de lemn pe roate, împinsă cu umerii de iobagi. Țăranii se îndeamnă cu strigăte, așezînd-o într-un colț al scenei, opunînd-o cortului, astfel încît cele două reliefuri domină tabăra.

MIHAIL (*iese din cort și strigă către țărani*): Nu e slobod să dați năvală

către măria sa. Trageți biserica aceasta a voastră, îndărăpt.

ȚARALUNGĂ (*căpetenia iobagilor, își descoperă pletele*): Voiam, boierule, să-l vedem la chip pe măria sa. Acești rumâni îs porniți de departe cu biserica aceasta și caută a afla aici la scaunul domnesc măcar un cuvînt.

MIHAIL (*muștrător*): Și nu vedeți că acest scaun se mișcă și se clatină și este acum pe drumuri, ca și biserica voastră?

ȚARALUNGĂ: Pentru noi, cinstite boier, jilțul domnesc stă pe loc, oriunde ar fi, ca și pămîntul. Domnul a vrut să-l aflăm, chiar la drum, în cărarea noastră. Și n-om pleca de aici, fără să-l vedem la chip pre domnul Ștefan.

(*Sunet solemn de trîmbițe; Ștefan iese din cort.*)

ȘTEFAN: Ce-i cu acești oameni, Mihaile? (*Către iobagi.*) Ce-i cu voi?

ȚARALUNGĂ: Ne canonim, doamne, să ducem cu noi la deal biserica aceasta a noastră, ca s-o scăpăm. Boii, catirii și caii au fost hrăpiți de oșteni pentru războiul tău. Și ne dor umerele. O cărăm cu noi de la Cetatea Albă...

ȘTEFAN: Mihail! (*Mihail își pleacă fruntea.*) Au cine le-a luat acestor ne-trebniți boii și caii?

MIHAIL: Sînt iobagi, doamne. Și boierul lor nu putea să-și lepede averea sub păgîn.

ȘTEFAN: Și i-a lăsat chezaș la păgîn pe ei. Și icoanele, și sfintele odoare le-a lepădat de asemenea... (*Cu amărăciune, spre iobagi.*) Purtați grele păcate, voi necăjiților, dacă vă canoniți să trageți la deal, cu umerele, biserica aceasta a voastră...

ȚARALUNGĂ: Iartă-ne, doamne. Casele noastre sînt bordeiele, îngropate în pămînt, și vizuinile negre de sobol. Cînd e cutremur mare, ca acum, le lepădăm sub foc și fugim. La soare n-avem decît biserica. Dar la ceasuri de bejenie, sărim cu mic cu mare, o punem pe roate și o luăm cu noi. I-am făcut proțap și oiști. Cui s-o lăsăm?

IOBAGUL I: Am pus-o pe roate, doamne. Am făcut roate din doi stejari rotați, dîndu-i de-a dura pînă s-a rotit lemnul și s-a făcut lunecos. Căci n-avem fier nici de coase.

ȘTEFAN: Necăjiți mai sinteți și fără liman. (*Cu un mîrșit, dar solemn și biblic.*) Și gîndul vostru este fără astîmpăr la păgînii dinlăuntru, la boierii mei...

ȚARALUNGĂ (*prinînd îndemna*): Cu-tezăm, doamne, a întreba de boii și caii noștri. Cui să-i cerem? Că de trece urgia, nu-i mai vedem înapoi și simtem iar fără mîini. Și începe pentru noi altă urgie.

ȘTEFAN (*încruntîndu-și sprinceana*): Cum, cîrtiți?!... Dar pe voi cine vă apără, nevolnicilor, dacă n-ar fi dați de dumnezeu acești boieri răi ai mei?

IOBAGUL II (*cu glas de litanie*): De ce, doamne, din grădina luminată a raiului au fost scoși afară de ziduri doar unii...?

IOBAGUL III: De ce nouă ni s-au dat toate caznele, poverile și truda, iar sînul lui Avram se deschide numai pentru ceștelalți...?

ȘTEFAN: Care ceștelalți cînd toată țara geme?

ȚARALUNGĂ: Numele meu, doamne, e Țaralungă, și n-aș geme și n-aș cîrti dacă vitele mele ar avea de unde să apuce măcar o îmbucătură de iarbă...

IOBAGUL II: N-avem imaș, doamne, și nici suhat de oi și nici...

ȘTEFAN: Rău timp v-ați ales să cerșiți, voi toți și toți mie. (*Trist.*) Dară eu cui să cer?

ȚARALUNGĂ: Cere-ne nouă, doamne.

ȘTEFAN (*pentru sine, așezîndu-se*): E un blestem pe capul tău, măi Țaralungă, să n-ai nici o fărîmă din această țară a noastră. (*Spre el.*) Dară noi de unde să-ți dăm acum?... Moldova n-are azi loc decît de morminte.

ȚARALUNGĂ: Noi, doamne, și pentru un mormînt ne-am bate... numai să știm țărîna a fiilor noștri...

IOBAGUL II: Dă-ne, doamne, morminte și-ți va fi binecuvîntat numele în veac...

ȘTEFAN (*stînd jos*): Mihail, cheamă diecii!... Să le dăm acestor nevolnici locurile pe care ni le cer. (*Se ridică.*) Să se scrie!... „Și se va măsura lui Țaralungă și neamului său, ocina Șipotenilor, a Plaurului și a Băiței, cu iazu-rile și pășunile, și prisăcile, și imașurile. Și să se fie în veci ale sale și ale neam de neamului său în veci.”

(*Țăranii au ascultat îngenuncheați. Ștefan primește pergamentul și pana. Intră Euxinia deznădăjduită, repezîndu-se spre el.*)

EUXINIA: Doamne, nu-i trimite sub turci. Vor cădea cu toții acolo. Sînt neamul meu, doamne, sînt moșii și pă-rîntii mei, nu-i lăsa să moară...

ȘTEFAN: Ești și tu din neamul acestui Țaralungă care n-are nimic?

TARALUNGA: N-o asculta, doamne, dă-ne hrisovul, iar copila o vom lăsa la tine. Te va apăra și-ți va fi cu credință ca dumnezeului ei.

ȘTEFAN (poruncind): Dați-le acestor cinstiți răzeși, fiindcă de azi sînt răzeși de-ai domniei, fier pentru lănci și sulțiți. (*Spre noi răzeși.*) Duceți-vă, vă slobod de biserică. O vor purta oștenii noștri. (*Strigînd.*) Boldur!

BOLDUR (intră și îngenunchează): Poruncă, măria ta.

ȘTEFAN: Ți-am dat spada înapoi. Fii fruntea lor. Du-i la luptă! (*Noii răzeși ies, Ștefan își face cruce.*) Fie-le țărina ușoară! (*Spre ai săi.*) Nu vom lăsa acest pămînt vrăjmașului; vom sili țara să se apere iarăși singură. Ascultați porunca! (*Toți îngenunchează; crud, cu cruzime măreață.*) Să se dea foc Țîrgurilor care ne-au mai rămas; să se arză Bacăul și Sascutul, și Adjudul și Trotușul, și Bîrladul și Tecucii, și toate Țîrgurile din Tara-de-Jos. Și satele. Cu bordeie cu tot...

MIHAIL: Dar vor arde și curțile tale. de la Bacău și Piatra...

ȘTEFAN: Țăranii și-au ars singuri bordeiele. Le vom arde și noi pe-ale noastre. Nu putem lăsa vrăjmașilor nimic.

UN PREOT (stîns): Doamne, abia s-au tras pămîntenii spre vetrele lor, după războiul din iarnă. Abia au pus temelile, abia au încheiat păcurarii ocoale pentru vite și prisăcarii abia au rînduit prisăcile lor în poieni. Iar să dăm focului?

ȘTEFAN (urmînd): Să se otrăvească iarba și frunza, să se arunce stîrvuri în izvoare și în fîntîni, să se spurce cu fiere șipotele și budaietele.

IACCOPPO (lîngă marginea scenei, reze-mat de stemă): Splendid. De la păgînul Nero, nimeni n-a dat foc cu atîta patimă cetăților lui. Ce vor crede urmașii despre acest principe: e nebun sau sfînt?

ȘTEFAN (urmînd): Să se puie bisericile de lemn pe roate, cu cîte opt perechi de bivoli la proțap, iar dacă nu, să se tragă cu umerele. Să le urmeze tot norodul în rugăciuni și jelanie, iar popii cei bătrîni să cînte pentru toată Moldova marea slujbă a patimilor. Cei teferi să pună mîna pe arme. Și popii! (*Spre cei din scenă.*) Și voi, cuviosilor! E vremea să lepădați potcapul și să vă puneți chivără! (*Linistit.*) Ieșiți, lăsați-mă să cuget. (*Apoi scurt.*) Să vină venetul!

(*Toți se retrag, Ștefan intră în cort.*)

Scena 4

In cort, Ștefan se plimbă nervos; venetul său — Falconeri — îl așteaptă să se liniștească.

ȘTEFAN: Ne-ai rămas tu, venetule. Am nevoie în acest ceas de științele tale. Ce știi să faci?

FALCONERI: Învoiala noastră, doamne, sună limpede. (*Scoate din sîn pergamentul cu pecete.*)

ȘTEFAN: Lasă pergamentul; îl cunosc. **FALCONERI:** Calculele pentru artileria ta au fost bine întocmite de noi, după cum urmează... (*Scoate un sul de pergament și-l desface jos.*) A fost o idee îndrăzneată, ilustre principe, să folosiți în acest fel gurile de foc. O idee care l-a uimit și pe maestrul meu, domnul Matheo Guarnieri, armurier strălucit și nu mai puțin ilustru matematician.

ȘTEFAN: A fost o idee ivită din sărăcia noastră, venetule. N-avem puști multe, și acestea cîte le avem trebuie făcute să ucidă de trei ori mai mult.

FALCONERI: Dar e o idee năprasnică, doamne, să legi ghiulele între ele cu lanțuri și, dîndu-le foc...

ȘTEFAN (cu ochii lucind): ...să le faci să taie rîndurile vrăjmașe ca o singură izbitoră de coasă...

FALCONERI (plecîndu-se): Doamne, mi-aș îngădui să numesc această poziție a tunurilor, această idee genială, coasa morții.

ȘTEFAN: Numește-o cum vrei, Falconeri, dar dă-ne socotelile! Am grabnică trebuință de ele, e poate singura scăpare...

FALCONERI: Chemați atunci omul nostru...

ȘTEFAN: Pe cine?

FALCONERI: Armurierul-șef, cel care a avut această iscusită idee...

ȘTEFAN (încurcat, se hotărăște greu): Nu ți-l putem arăta. Nu te supăra, venetule, dar aceasta e o treabă de taină. Este unul dintre oștenii mei; oricum, un valah.

FALCONERI: Atunci?

ȘTEFAN: Atunci îmi spui mie tot! Pă-rsîndu-ne toți, trebuie să mă bizui pe știința ta. Deși o fac cu teamă... (*Intră Ciocîrlie, speriat, aducînd o colivie cu o broască.*)

CIOCİRLIE: Doamne, în lada veneticului am găsit o broască.

(*Moment penibil, Ștefan și Falconeri sînt sufocați amîndoi.*)

ȘTEFAN : Să se arză broasca !

(*Ciocîrlie iese, Falconeri răsuflă.*)

ȘTEFAN : Nu mai am nimic de făcut, străine, chiar dacă lucrezi cu diavolul. Dă-ne știința ta ! Și păcatul să fie al meu...

FALCONERI (*ridicîndu-se*) : Poftește, doamne, calculele !

ȘTEFAN (*urmîndu-și gîndul și preluînd sulul*) : Acum lasă-mă să mă rog.

(*Venetul a ieșit. Moment de mare liniște, după care, Ștefan se așază în fața iconostasului în poziția consacrată prin tetraevanghelul de la Homor.*)

ȘTEFAN : Aibi, doamne, în grijă pămîntul acesta al meu și bate-mă pentru toate ale lui păcate, pe mine. Pentru zavistie și hulă, pentru hiclenie și silă

față de aproapele, pentru luarea numelui tău în deșert, pentru eresuri și lepădări neștiutoare de la dreapta credință, pentru desfrînări și nestatornicie, fiindcă la noi, doamne, anul are patru timpuri și firea omului le urmează în toate. Și încă te mai rog să-l ierți acest norod pentru furțișaguri și prăzi, și risipire făcute la aceste vremi, și pentru deșertăciunea clipelor bune pe care i le-ai hărăzit ; pentru poamele și roadele pe care i le dăruiești prea lesne, pentru muierile lui prea iubete, din care și noi, doamne, prea adesea ne-am împărțășit. Aibi în grijă barim pruncii și dobitoacele cele necuvîntătoare și fără de păcat. Și albinele, căci ca ele sint ai tăi, norodul acesta... Și veghează acest pămînt care este Moldova, și vom face din el, doamne, o biserică a duhului tău... (*Sculîndu-se, aprig.*) Dar mai întii am s-o arz !

C A P I T O L U L I V

VALEA ALBA

Pădurea de la Valea Albă. Intre coloanele arborilor, Ștefan — care e acum un simplu ostaș — a așezat ambuscada sa, hotărînd ca acesta să fie locul infruntării supreme. Aici, el și cei al săi vor îmbrăca, asemenea lui Tudor altcîndva, cămașa morții. Este un fel de incintă sacră, fortificată cu copaci.

S c e n a 1

IACCOPPO (*rupt și schilodit, trage împrună cu Ciocîrlie un tun*) : Am trecut și de Cetatea Neamțului... era singurul punct fortificat, oricum, o oază de civilizație... acum nu mai știu unde ne aflăm. (*Strigă slab.*) Andrea, Andrea Falconeri ! (*Ii răspunde ecoul.*) Îmi e totuna cînd se termină războiul...

CIOCÎRLIE : Așază-te, jupîne, stai liniștit. Tunul îl trag singur. Barim noi pămîntenii știm pentru ce pătimim ; dar domnia-ta?... Mare minune că te afli aici. (*Iși face cruce.*) Afurisit să fie banul care este, într-adevăr, ochiul dracului. Îți trece măcar prin minte unde ești?... Pe aici vîna vodă al nostru bouri, cînd era copilandru ca mine...

IACCOPPO : Zimbri ? (*Iși face cruce și el.*)

CIOCÎRLIE : Da, da, zimbri. Sînt un fel de tauri sălbatici, de cînd lumea pe la noi, iar voievozii noștri cei vechi au făcut din fruntea lor stemă țării și din trup vînat domnesc. (*Fiindcă-l vede mirat.*) Acum n-am cum țî-i arăta ; or fi fugit și ei cu războiul ista, s-or fi pus-tiit în codru. Dar dacă vei sosi la vreme așezată, țî-om arăta.

IACCOPPO (*se întinde lîngă un tun, rezemîndu-se cu capul de o roată. E sleit*) : Mi-e sete...

CIOCÎRLIE : Ei, cu setea e mai greu. Doar știi că voievodul nostru a poruncit să se otrăvească toate izvoarele. Apa cîta mai este o păstrăm pentru ceasul cel mare și pentru răniți. Așa că...

IACCOPPO : Ce fel de oameni sînteți voi, Ciocîrlie ? Vin des la voi, vin mereu, de mai bine de patruzeci de ani, și încă nu mă dumiresc. Aceste invazii se repetă des ; le primiți la fel ?

CIOCÎRLIE : Apoi, jupîne, dacă nu ne-ai priceput pînă acu... Ce fel de oameni sîntem ? (*Candid, în neputință absolută.*) Oameni. Pe mine, de o pildă, mă cheamă Ciocîrlie. Ce știi eu, poreclă o fi, nume drept ? M-o fi făcut mămuța primăvara, cînd cînta ciocîrlia pe cer. Dar pe negru cer... Alții au nume de copaci, cum e de o pildă căpitanul Arbure, sau de pietre, sau nume de pămînt, sau de buruieni. Tot omul cu firea și porecla lui, ca peste tot...

IACCOPPO (*mirat, enervat*) : Cum puteți răbda, cum puteți suferi, indiferenți la bine și la rău, ca stîncile acestea goale ?

CIOCIRLIE : Eu zic mai bine să-ți cînt din frunză, jupîne, că vorbești prăpăștii. Dar cine rabdă ?

IACCOPPO : Înțeleg să-i lăsați pe turci să rabde de foame, de sete, de arșiță, de ger, dar voi ?! (*Răcînd.*) Mie-e foame, poftim, mi-e foame !

CIOCIRLIE : De, jupine, ce pot să-ți fac ? Războiul nostru este războiul sărăciei. Mulți vin să ne-o ia, năzuind spre dînsa ca spre cine știe ce comoară. Și cînd colo e pacoste. Așa că noi, ca să-i dumirim de ce brumă avem, îi cam lăsam să crape de foame și de sete. (*Cu bucurie crudă.*) Acum oștile sultanului umblă bezmetice și ar roade și pămîntul dacă n-ar fi spurcat. (*Senin.*) Cum să ne apărăm ?

IACCOPPO : Dar crăpați și voi !

CIOCIRLIE : Mai crăpăm și noi. Dar acesta ne este războiul...

(Sunet de buciume. Intră Ștefan, cu capul descoperit, în cămașă albă, cu mînele suflecate. Pare un simplu tunar.)

ȘTEFAN : Căpitane Tudor, descălecat-au toți boierii noștri ?

VOCE : Descălecat, măria ta.

ȘTEFAN : Să se ducă acești cai ai lor cît mai departe de tabără, la două zile cale, în munți. Și calul nostru. Toți boierii să intre unul cîte unul aici. Ciocîrlie, sări pe calul nostru și fugi.

CIOCIRLIE : Nu, măria ta, nu mă despart de tine. De ce mă lași să scap viu ?

ȘTEFAN : Ia și fata aceea. O să te legăm încă o dată de ea, mișelule, dacă nu ne ascuți. (*Strigă.*) Euxinia !... Euxinia... (*Răspunde ecoul.*) Cu atît mai bine că s-a dus.

CIOCIRLIE (*făcîndu-și cruce*) : Bogda-proste că am scăpat.

ȘTEFAN : Vom fi numai noi. Unde este Arbure, s-a întors ? (*Intră bătrînul, rezemîndu-se de un copac.*)

ARBURE : Întors, măria ta. Pruncul tău e sănătos și bine. Pietrarii tăi stau în butuci la Cetatea Ciceului. Dar lăsîndu-i în bună pază, te rugăm, doamne, să ne ierți că ne-am întors. Aici este locul sfîrșitului nostru, dă-ne slobod să stăm lingă tine.

ȘTEFAN : Știam că te vei întoarce, bătrîne Arbure. Ești copacul de care se reazimă cu nădejde trupul nostru ostent. Scorbură bătrînă, care dai mereu lăstari ! Unde sînt feciorii tăi ?

ARBURE : În oastea ta, doamne. Așteaptă să-i chemi.

ȘTEFAN : Îi vom chema. (*Murmurat.*) Vroiesc să stau singur cu această pă-

dure goală, care nu mai are acum nici păsări, nici cerbi... Dacă și ea va mai rămîne în picioare... (*Se așază lingă un trunchi.*)

IACCOPPO (*de lingă tunul său*) : Îndrăznesc, doamne, să te tulbur, aș vrea o picătură de apă...

ȘTEFAN : Și nouă ni-e sete, Iaccoppo. Să adăstăm încă. Nu va fi mult. (*Crud și însetat.*) Adastă și ei și umblă amețiti ; aceasta e încercarea răbdării...

IACCOPPO : Ce liniște este... În orașele italiene, la acest ceas, s-a cîntat primul agnus, iar preocupții își desfac tărăbile. Ce zarvă, ce foșnet de mătăsure, ce behăit de berbeci și țipăt de fazani, ce zuruială de terezii... Am făcut rău că m-am încurcat în această parte de lume. (*Uluit din nou.*) Cum puteți trăi așa ?

ȘTEFAN : Mustrarea aceasta, neguțătore, ne-o vor face și alții. Mereu. Fără ca nimeni, venind aici, să se întrebe de ce...

IACCOPPO : De ce ?

ȘTEFAN : Răspunde-i tu, Ciocîrlie ! Adică nu, așteptia n-au văzut lumea ta. (*Se ridică.*) Ne-ai tulburat deajuns cu vedeniile tale. (*Solemn.*) Să se strige boierii ! (*Trist.*) Se va alege acum, domnii mei, neghina de grîv, fiindcă e ceasul din urmă.

(Cei trei crainici se suie pe parapetul de copaci, dirijați de logofătul peceților, Mihail.)

MIHAIL : Dați strigarea oștenilor ! (*Spre parapet.*) Numele vostru intră, domnii mei, din chiar această clipă, prin voînța Voievodului nostru Ștefan, în veac... (*Incepe să strige, împreună cu ceilalți trei, iar numele celor strigați este reverberat de ecouri. E apelul sacru.*) Arbure, căpitan, cu feciorii săi Luca, Ștefan și Mihail...

CRAINICUL : Arbure căpitan, cu feciorii săi Luca, Ștefan și Mihail...

MIHAIL : Iuga vistiernicul.

CRAINICUL : Iuga vistiernicul... (*Repetă după Mihail fiecare nume.*)

MIHAIL : Bodea vornicul... Ivașcu al Hrîncului... Misail spătarul... Dajbog pîrcălabul de Neamț... Ilea Huru comisul... Stanciu de Orhei și fiul său Mirzea... Orghidan de la Lăpușna și Șoimea din Țara Sepenițului, și Brusture, și Colilie... și Miclăuș din Țara Vrancei, și Rîpăgalbenă comisul... și Condur...

IACCOPPO (*urmărind intrarea oștenilor, care se trecoară printre copaci, dublînd pădurea*) : Nu sînt oameni, aceștia... Andrea, vino să-i vezi !

ȘTEFAN (*ophrind strigare*): Conduc să iasă afară, nu e curat pentru această luptă...

MIHAIL (*urmînd*): Și Barsu stolnicu... Și Popescu al Catincei... Și Chivără paharnicul cel mic...

ȘTEFAN: Să iasă și Chivără...

MIHAIL: Și...

ȘTEFAN: Și tu!

MIHAIL: Eu, doamne?!

ȘTEFAN: Să ieși și tu!... Căile noastre, Mihaile, s-au despărțit aici. Nu mă pot bizui de aici încolo decît pe cei cu minte mai puțină, dar tari... N-am nevoie de căpățîna ta... Du-te!

MIHAIL: Doamne...

ȘTEFAN: Te-am ținut lîngă noi, Mihaile, în toate războaiele pe care aceștia le-au scris cu brațul lor, ca să faci din sînge cerneală și să dăm astfel seamă vremii. Dar acum n-am nevoie de peana ta. Mă bat pentru mine. Dă-mi letopisetul! (*Mihail întinde letopisetul. Ștefan îl rupe.*)

ȘTEFAN (*aruncînd hîrțile*): Oricum vei fi scris, Mihaile, se va muri urît.

MIHAIL: Știu, doamne, ai poruncit boierilor să descalece, iar caii lor i-ai ascuns la două zile cale în munți, pentru ca nimeni să nu scape cu fuga... Pricep cum vrei să te bați, dar lasă-mă să văd. Nu e întîia oară cînd îi silești pe ai tăi să fie astfel.

ȘTEFAN: Îi silește și Mahomed pe oamenii săi. Dar și ei, Mihaile, vor muri urît...

MIHAIL: Și totuși, cronica otomană va scrie că, aici, la Izvorul Alb...

ȘTEFAN: Vor fi minciuni, Mihaile, ca și minciunile tale. Ne vom bate nu pentru vorbe, ci fiindcă n-avem încotro.

MIHAIL: Doamne, dar oamenii au nevoie de vorbe. Tu știi aceasta mai bine decît mine. Milostivește-te și dă-le cîteva, măcar în acest ceas.

ȘTEFAN (*secat, cu silă, ca să scape*): Mihail, nu mai am vorbe!... (*Luîndu-l de gît.*) Nu pricepi că în această clipă mă bat pentru capul meu? (*Urlînd.*) Nu sînt un viteaz!

MIHAIL: Un viteaz, doamne, se bate întotdeauna pînă la urmă pentru capul său. Poate că tu nu vrei să o știi sau n-ai vrut să o spui, dar întrebă-mă pe mire care am scris numai istorii de domni. Eu te-am iubit pentru cum ai fost, doamne...

ȘTEFAN (*cutremurat*): Am fost?

MIHAIL: Vei fi!... Letopisetul acesta sîșiat se află acum în drum către Putna. (*Cu voce albă.*) Tu ești acela care m-ai pus să scriu de două ori ace-

eași filă, ca nici un rînd să nu se piardă...

ȘTEFAN (*urlînd*): Luați-i hîrțile! Căutați-l la piele și aruncați-l afară!... Iar dacă nu vrea, tăiați-l! N-am nevoie de această viclenie a lui. (*Oștenii execută porunca, Mihail este scos. Ștefan e singur, cu o senzație de gol pe care n-are cum o umple. Căutînd un fir izbăvitor.*) Iaccoppo, crezi că am făcut rău?...

IACCOPPO (*sleit*): Rău sau bine, tu poruncești... Trăim într-un veac, luminate principe, în care faptele oamenilor mari nu le pot judeca nici cei proști, nici cei mulți. Le va judeca, cică, vremea... sau poate Dumnezeu... (*Cu umor.*) Cît despre vreme, doamne...

ȘTEFAN: Eu am lepădat vremea... Și-mi pare bine. (*Dezmeticit și ferm.*) Să se urmeze strigarea!

(*Crainicii se pregătesc să strige în continuare.*)

CRAINICUL I: Arghirie Buhuș aprodul...

CRAINICUL II: Arghirie Buhuș aprodul...

PINDARUL (*de sus, de pe parașet*): Buhuș a fugit, măria ta, cu toți oamenii lui. Au pus cușmele în sulți și au trecut la turci...

ȘTEFAN: Strigați înainte!...

ARBURE: Nu mai avem, doamne, pe cine striga.

(*Ștefan se așază, își ia capul în palme, ca un plugar ostenit.*)

EUXINIA (*ivită aproape de el*): Sînt eu, măria ta, pune să se strige și numele meu.

ȘTEFAN (*amar*): Cu brațul tău, fată, se poate prăvăli o împărăție... Dar nu se poate apăra o domnie puțină ca aceea a noastră... Du-te, copilo...

EUXINIA: Sînt legată de tine, doamne, și nu mai pot pleca nicăieri. Sînt legată cu tot cugetul meu...

ȘTEFAN: Ce cruntă săptămînă... N-am îngăduit, Euxinia, nimănuia să calce datina noastră veche, care a fost înțeleaptă. Cugetul ostașului nu trebuie cîlînt cu asemenea arătări frumoase, cum ești tu. Uite că Domnul m-a blestemat ca dintr-o țară să nu-mi rămînă decît o copilă... Du-te și tu!

EUXINIA: Dar tu n-ai călcat legea, măria ta. Îngăduindu-mă lîngă tine, ai rămas ca un părinte al meu.

ȘTEFAN (*purificat*): ...Te-am rîvnit, Euxinia.

EUXINIA: Și m-ai îndepărtat...

ȘTEFAN: Ești singura!... Tu ești iubirea noastră neprihănită, dar de această iubire nu va afla nimeni. (*Strigă.*) Mi-

hail ! (*Ecoul.*) Din această clipă, cronica lipsește. Am stricat oglinda ei. Sîntem dincolo de timp... sau poate sub el. Și nimeni nu va ști că noi te-am iubit altfel.

EUXINIA : Cum ?

ȘTEFAN : Nu ne mai pricepem nici noi cum, Euxinia, dar fără prihană. (*Cu umor trist.*) Toți ne vor pune pe cap toate relele, toți diecii și toți călugării răzbiți de înfrînări prin chilii de mănăstiri, și toți cei șubrezi la trup, și în neputinți, toți ne vor pune pe cap feluri de feluri de muieri. Pe cele multe și pe cele puține. (*Cu renunțare, dar și cu un fel de nostalgie.*) Au fost mai puține decît va scrie cronica, să știi...

EUXINIA : Și eu, doamne, cum voi fi în cronică ?...

ȘTEFAN : Nu vei fi deloc, copila mea, și e păcat... Este singura noastră mîhnire. Am fi avut în cunună o stea luminoasă, dar ne va lipsi. (*Strigînd.*) Arbure, îmbrăcați-o oștean. Va fi mai mic păcatul nostru de a o ține în tabăra. (*Se ridică amîndoi. Voievodul o prinde de umeri, scurt.*) Ne pare rău de Boldur...

ARBURE (*cerchetînd zarea, apoi spre un pîndar cățarat sus*) : Ce veste ai, pîndare ?

PÎNDARUL : E roșie geana Siretului, căpitane. Și pe apa Moldovei în sus urcă puhoai de oameni. Sînt la o zi cale...

ARBURE : Deci mai avem o zi...

UN OȘTEAN : Dar nu mai avem hrană...

IACOPPO (*de lingă tun*) : Cum ? ! (*Ridicîndu-se cu greu, într-un ultim act de dăruire.*) Lumați cavaleri, dau dacă trebuiește tot ce am. Mai țineam ascunși în briu, pentru un ceas greu, 33 de ducați... Luați-i, să se cumpere hrană...

CIOCÎRLIE : De unde, jupîne ? La noi cînd nu este, apoi nu-i nimic, nici pe bani, nici pe pradă. Ține-ți ducații la briu, și-or mai trebui cîndva...

ARBURE : N-avem nevoie de banii tăi, jupîne Iacoppo. Dacă ar ploua în pădurea asta cu bani, nimeni nu i-ar ridica. Ducăți tăi sînt ca și cele trei săbii pe care ni le-a trimis Apusul. Nu ajută la nimic...

ȘTEFAN (*pe gînduri*) : Nu înțeleg de ce nu se grăbesc ? !... Ar fi trebuit să fie aici, ar fi trebuit să ne înfrunte ! Îi cunosc doar bine...

ARBURE : Dar îi au alături pe oamenii lui Laiotă, doamne, și pe cîțiva dintre boierii noștri... (*Filozofic.*) Cine țî-a scos ochiul atît de adînc ?... Se cunoaște că țî-a fost frate... (*Cu alt ton.*) Ar trebui să le împărțim oamenilor restul de pîine...

ȘTEFAN : Împarte-le aceste hîrtii, rămase de la Mihail ! (*Spre Ciocîrlie.*) Ciocîrlie, ia aceste cărți de la principii creștini și împarte-le boierilor noștri ! Iar voi, boieri ai noștri, cetiți-le pentru voi și pentru noi, cu glas tare !

(*Ciocîrlie împarte oștenilor sulurile de pergament cu peceți. Oamenii în blăni de oaie le desfac și le buchisesc.*)

BOIERUL I (*buchisînd un pergament slăvon*) : „Mi-los-ti-iu bo-je-iu mî Ivan, țar i gos-po-dari zemli Moskovskoi. cinim znamenito sam listomi nașim visam kto ian uzrit...”

BOIERUL II : „Serenissime princeps et domine, Stephanus woyvoda, duca de terre Moldaviense. Amiciam paratam debito con honore...”

BOIERUL III : „Iubite al nostru domn și frate Ștefan, palatin al Moldovei și al cetăților de peste munți, îți scriem ție cu frățescă și creștinească dragoste...”

(*Lectura în mai multe limbi și voci transformă pădurea într-un stuț care fremătă, aruncînd roiuri de cuvinte inutile.*)

CIOCÎRLIE (*arătînd un pergament*) : În ce limbă o fi scris acesta, doamne ? Nu pricep nimic. Slovele sînt mici și incurcate, ca niște viermuși.

ȘTEFAN : E slovă persienească, Ciocîrlie. E cea din urmă carte primită de la Usun Hasan, acel viteaz de pe Eufrat, singur ca și noi. (*Spre Iacoppo.*) Iacoppo, cunoști persana ?

IACOPPO : Nu, doamne, nu mai cunosc nici limba maicii mele.

ȘTEFAN : Deci nu vom ști ce veste ne trimite acel principe îndepărtat... Poate că ajutorul ne-ar fi venit tocmai de la el... (*Amuzat.*) Avem o carte folositoare, cu care n-avem ce face, și avem duium de alte cărți care sînt apă chioară...

(*Lectura urmează, biziutul glasurilor devine mai plin. Se aud hohote, hohotele cuprînd pădurea.*)

IACOPPO : Rideți, cavaleri !... (*Trist.*) Din păcate, tot cei cu scrisorile vor rîde la urmă... Îi știu bine...

ARBURE : Poate că la urmă vom rîde și noi, doamne. (*Cu același glas de profet popular.*) Cine sapă groapa altuia...

ȘTEFAN : O mină spală cealaltă mină, Arbure, spune o altă vorbă. Și două miini gîtuie mai bine decît una singură. Sînt sătul, bătrîne, de această înțelepciune a răbdării. Am vroit s-o schimb. (*Ridicîndu-se și adresîndu-se*

boierilor.) Boieri, să nu vă socotiți niște trădați!... Nu v-a trădat nimeni, nici din răsărit, nici din apus. V-ați amăgit doar voi. Avem nenorocul ca aceste case ale noastre să se aprindă mai întâi. Asta e tot. Ard repede, fiindcă sînt de lemn. Fiți voi în schimb, boieri ai mei, mai tari ca piatra, mai iuți ca apa, mai năprasnici ca fierul... (*Spre Ciocîrlie.*) Zi-mi, feciorule, cîntecul acela!...

CIOCÎRLIE (*îl murmură, nu-l cîntă*):

Singurel ca mine nu-i
Decît puilul cucului,
Cînd îl lasă maica lui...

PÎNDARUL (*tipînd*): Se apropie... A ieșit alt puhoi de sub Cetatea Neamțului...

ȘTEFAN: Să se așeze gurile de foc!

(*Lîngă parapet, din distanță în distanță, sînt așezate tunurile. Tunarii în zale se rînduiesc la posturile lor. Ajutoare, cămăși roșii, tîrăse în scenă ghiulele legate cu lanțuri. Purtîndu-și lada, apare și Andreea Falconeri.*)

FALCONERI (*înclinîndu-se*): A sosit, doamne, timpul să plec. Învoiala noastră a expirat.

ȘTEFAN: Și tu mă lași, venetule...

(*Venețianul scoate din sîn pergamentul cu pecete și-l depune la picioarele voievodului.*)

FALCONERI: Ne pare rău, doamne, că lupta a sosit atît de tîrziu. Nu voi putea vedea lucrînd această artilerie a ta, după calculele făcute de noi.

ȘTEFAN: Dacă Domnul va vrea, îl va bate bine pe vrăjmaș... Și unde pleci, venetule?

FALCONERI: Departe. Se află undeva, spre miazănoapte, un alt principe care are nevoie de mine. Contractul nostru va începe la conjuncția dintre zodia Leului și zodia Fecioarei. Ne pare rău că nu am dezlegat enigma.

ȘTEFAN: Ce enigmă?

FALCONERI (*încurcat*): Ne este greu, doamne, în această pădure de la capătul lumii, între acești cavaleri în blăni de oaie, să vă spun cine sînt. (*Cu un fel de delir de nebun, de inițiat, de om al Renașterii.*) Eu sînt Scientia Universalia...

ȘTEFAN: Ce ești tu?!

FALCONERI: Visez, doamne, un model de principe căruia să-i pun la picioare științele mele. Am trecut din curte în curte, dar toți principii vremii de azi sînt fără strălucire.

ȘTEFAN (*curios*): Cum e principele tău? (*Se așază să-l asculte.*)

FALCONERI: Viteză ca voi, înțelept și diplomat ca și voi, iubitor de femei ca și voi, prețuitor al artelor și luxului, după cum ne spune acest Iacoppo, deși n-am văzut această țară a voastră decît printre sulite și printre copite de cai. Iubitor de glorie militară, cum noi înșine ne-am dat seama, și...⁷

ȘTEFAN: Greșești, venetule. Nu iubim fala, ci tihna.

FALCONERI (*continuînd exaltat*): ...Ce înseamnă tihna fără măreție? Dar v-ar trebui un imperiu mai întins decît al lui Carol Magnul sau al lui Alexandru macedonean... sau al lui Mahomed...

ȘTEFAN: Nu sîntem Mahomed, nici Carol Magnul, nici Alexandru macedoneanul. Nu uita, venetule.

FALCONERI: Nu uit, doamne. (*Trist.*) Acest model de principe l-a făurit Italia veacului meu. N-am avut însă cui da științele mele, fiindcă toți principii pe care îi cunosc...

ȘTEFAN: Prințul tău, venetule, e o închipuire sau o trufie. Sînt numai Ștefan, și sînt prințul unui popor mic...

FALCONERI (*încurcat*): Vedeți, într-un fel, aceasta este și enigma mea... Nu știu încă, sînteți prea mare pentru această țară, sau țara e prea mică pentru voi...

ȘTEFAN: Poate că e mică vremea...

FALCONERI: N-am cunoscut țara, v-am cunoscut numai pe voi.

ȘTEFAN: Țara nu e altfel decît noi înșine.

FALCONERI: Atunci nu e mică...

ȘTEFAN: Du-te, venetule! Din păcate, nu mai am oameni a-ți da. Ține prin păduri, te vor ocroti. Sînt pline de oamenii mei. Pe aici, prieteni nu ne-au fost decît acești codri... Nu uita, peste munți e o mănăstire a călugărilor Sfințului Francisc de Asissi.

FALCONERI (*plecînd*): Cheamă-ne!

ȘTEFAN: Du-te, venetule! Du-te, om al noului timp...

(*Falconeri a încălecat parapetul și a sărit dincolo. Iacoppo se smulge după el.*)

IACOPPO: Falconeri, nu mă lăsa aici!

⁷ Aprecierile lui Falconeri, personaj de ficțiune, coincid întrutotul cu laudele aduse lui Ștefan de cronică europeană a timpului, de la Dlugosz și Gromer, pînă la Matia de Miechow sau Waprowski, din care cităm:

„Formidabilis erat vicinis populis Stephani palatini virtus et fortuna ob rei militaris peritiam, prae clara que in Turcos, Tartaros et Ungaros edita fancinorra” („Scriptores rerum polonicarum” — pag 220).

(Sare pe parapeț, cu ultimele forte, primește o săgeată, se răsuțește și cade în lagăr.)

ȘTEFAN: Ți-ai dat în petec, Iacoppo. Ți-a fost frică... Numai frica pierde omul. (*Spre ai lui.*) Scoateți-i săgeata.

(*Oștenii îl trag lângă un tun și îl îngrijesc.*)

CIOCIRLIE: Săgeata nu iese, doamne... E o săgeată venetică, pe care o vînd neguțătorii ca el în tot Levantul...

ȘTEFAN (*cu tristețe*): A vîndut, ticăloșul, și arme de luptă...

IACOPPO (*geme*): Iartă-ne, iartă-ne, Ștefan Voievod...

ȘTEFAN: De ce, Iacoppo, cînd nouă ne dădea numai cercei... A murit?... Biet nenorocit, venit tocmai din frumoasa Italie, pînă aici, la Pîriul Alb, pentru un ducat. Ni l-ai smuls cîstit, Iac-

coppo, primește-l. (*Îi pune în palmă banul de aur al morților și-i așază mîinile pe piept.*) Dumnezeu să te ierte...

CIOCIRLIE: Să-i aprindem luminare, doamne? O fi papistaș...

• **ȘTEFAN**: Aprindeți-i-o o clipă... Fiindcă el a fost clipa. Tu, neguțătorule, ai pus clipa de agată, de matostat și rubin la gîtul iubitelor noastre, și înșeninîndu-le pe ele, ne-ai bucurat pe noi. Tu ești rătăcitorul, ești nestatornicul, ești vîntul, iară noi sîntem copacul rupt de vînt și pămîntul. Tu ești mereu, fiindcă și clipele sînt mereu, ca și Ruxandrele, Mariile, Atanasiile care țin teafăr și surpă zidul nostru... Tu ești clipa... (*Sunet solemn de trîmbițe. Peste ele.*) Dar eu sînt timpul!... (*Dă comanda.*) Trageți în ei!

(*Tunurile se dezlănțuie simultan.*)

CAPITOLUL V

KESARION SAU SCAUNUL TIMPULUI

O peșteră într-un munte care e poate Cronos. Aici se află un anahoret tînăr, pre nume Kesarion, la care urcă Ștefan ca un simplu muritor.

Scena 1

ȘTEFAN (*bate, apoi tîrziu*): Sînt eu, părinte Daniil. (*Intră.*) Nu mai am țară.

KESARION (*nemișcat, fără să-l vadă*): Așază-te, Ștefan Voievod.

ȘTEFAN: Intru la tine, părinte, ca în moarte, dezlegat de toate ale mele, de pămîntul moșilor mei și de oastea mea, de doamnele și de ibovnicele mele, și de noi înșine. Și mă înfățișez ție gol și frînt, ca la scaunul dreptei judecăți. Nu mai am nimic.

KESARION: Ai intrat în această vale a vremii cu mîinile goale și ieși din ea, Ștefan, asemenea. Căci muritori sîntem cu toții, iar în moarte — și robul și stăpînul, și curteanul și regele, și credinciosul și necredinciosul, și cel plin de haruri, și viermele sînt una. E ceasul să te încredințezi rugăciunii. (*Ștefan tace plecat. Kesarion se întoarce.*) Ești rănit?... Iată pîinea și iată apa!... (*Pe o masă de piatră se află un vas de piatră cu apă, iar alături pîinea. Elementele se luminează, apoi recad în umbră.*)

KESARION: Acesta este trupul meu carele s-a jertfit pentru voi... Fie trupul tău, Ștefan, bine primit! (*Îl binecuvîntează.*)

(*Ștefan se dezmoștește, se ridică asemenea unui orb și dibuie blidul cu apă. Bea, îl arde, pare otrăvit.*)

ȘTEFAN (*gemind*): Ce mi-ai dat să beau? **KESARION** (*il lasă să se zvîrcolească lângă masa de piatră*): Buzele tale sînt învățate cu bătura tare; acum și apa ți se pare de foc...

ȘTEFAN (*gemind*): Imi ustură măruntaiele, mă răscolește un vîtraie de vîpaie în tot trupul, flăcările urcă înlăuntrul meu și peste mine și mă acoperă... Mă 'năbuș... Ce mi-ai dat să beau? Cum îngăduiești, cum rabzi, părinte, să aibă sălașa la tine durerea?

KESARION: Ce te doare?
ȘTEFAN: Mă ustură piciorul lovit de plumb la Chilia și mă încearcă un junghi la Cetatea Albă, și Hotinul îmi stă în șold ca o schiță, și Munții Uzului mă apasă...

KESARION: A intrat în tine țara prea tare și te doare, Ștefan, mădular cu mădular. Las-o să se așeze. (*Timpul pare că stă, anahoretul urmează.*) Eu îmi culeg singur meul sălbatic și îi fărîm boabele între două pietre. Stai aici. Oaia sălbatică, cea cu șapte coaste, îmi aduce lîna sa, lepădînd-o între spini. Și albina sălbatică își face buduroi în

scorbura stejarului bătrîn, urzind acolo faguri pentru buzele mele...

(Kesarion și Ștefan vorbesc și curg unul pe lingă celălalt ca două riuri paralele.)

ȘTEFAN: Simțesc fierul în coastă; cum să-l scoț? Mi-a prins clonțul de fier coasta care se cheamă Baia... Dar e pieptul... Nu, rărunchii... e Crăciuna...

KESARION: Au ajuns turcii sus...

ȘTEFAN: Sînt umerii... *(Răcnit.)* Dar sînt la Di-rep-ta-te! Și primesc aici cununa și hlamida...

KESARION: Cinepa crește singură, împisînd lutul bun, asemenea și inul cel cu ochii albaștri. De ce vrei hlamidă? Din firul lor, frîngîndu-l sub meliță, aleg cămașa mea albă. Și cînd vin vînturile cele mari, din Tartaria *(Ștefan geme stîns)*, și cînd talazurile Pontului îmbracă în sare munții tăi pînă în pisc, scot scînteie din candelă și fac vilvitaie în vatra mea de bolovan. E focul cel viu. *(În vatră se aprinde focul.)* Și primăvara el se mută pe cer, la Nil și în Atlanta și preste tot, și destupă izvoarele care îți aduc ție veste de sănătate la Suceava.

(Cele două riuri s-au întîlnit. Kesarion și Ștefan conțenesc.)

ȘTEFAN: De ce nu cobori? De ce nu ieși din raiul tău peste pămîntul nostru? Am avut trebuință de o clipă cu-minte. Valul e mare și ne-a trecut de capete.

KESARION: Cum ai suit aici?

ȘTEFAN: Mă arde...

(Cele două riuri se despart din nou. Ștefan se zbate singur.)

KESARION: Și de aceea, anahoreții noștri din veac, cei din munții vechi, care erau cu mult mai înalți, își puneau așezările dincolo de creasta unde zburau vulturii răpitori. Și nu pogorau. Și nimeni nu suia la ei. Și cînd se învredniceau a primi împărtașania, adică viață, puneau pe limbă o picătură de cidru ca o întepătură de viespe. Și limba li se umfla. De ce îmi aduceți mie toată otrava care umflă văile voastre?

ȘTEFAN: Nu mă certa, Kesarion, căci acesta e numele tău. Și ai purtat ca și noi arcul, și ochii muierilor din Bizanț s-au întors după chipul tău. Și ne-ai lăsat singur cînd oastea noastră avea trebuință de cel mai viteaz braț. *(Cu disperare.)* De ce-ai lepădat băutura, de ce-ai întors de la tine clipa, ca să ne-o lași întregă nouă?

KESARION: Fierb în tine frigurile singelui...

ȘTEFAN: ...Blestemul meu este că am ieșit din încăierare viu. Oamenii mei sînt răpuși cu toții. Și n-am știre cine mai este teafăr în Moldova.

KESARION: Lasă acum pămîntul, deștează-ți degetele din țărîna lui.

ȘTEFAN: Nu pot. Țărîna se ține de straiile mele.

KESARION: E osteneala. Ai trudit ca un plugar, iar acum ești plin de colb. Du-te și te spală.

ȘTEFAN: N-am puterea.

KESARION: Slăvită fie această clipă cînd cei puternici cad neputincioși. Fii cum ești tu, Ștefan, slab, și varsă lacrimi dacă voiești. Nu te vede nimeni...

ȘTEFAN: Nu pot plînge...

KESARION: Atunci spune-ne despre Crasna.

ȘTEFAN: Nu pot.

KESARION: Atunci spune-ne despre Mihail... sau despre Boldur...

ȘTEFAN: Mai dă-mi apă. *(Caută.)* Nu mai este în vasul tău.

KESARION: Va fi și apă. *(Ștefan cercetează iar vasul; e plin, dar îl lasă.)*

ȘTEFAN: La Crasna a fost întîia noastră dimineață de pui domnesc. Și domnul și părintele meu ne-a scos din Suceava la vinat. Și ne-a pus de-a stînga și de-a dreapta săbii bătrîne, ca sabia mea să poată izbi ușor, fără primejdie...

KESARION: Și?...

ȘTEFAN: Și a izbit. Erau litvani și leși, și era plină poiana de leșurile lor. Pînă ce s-au făcut frunzele roșii de singele viu...

KESARION: Și Aron?

ȘTEFAN: De ce mă certți? E drept, era unchiul nostru. Dar am văzut căpățîna tatălui nostru Bogdan, fratele lui bun, rostogolită între pocale și blide, pe masa nunții de la Reuseni. Și l-am văzut pe unchiul nostru rînjind. Și mesenii puși cu sila să petreacă și să bea, în jurul căpățîinii. *(Cu beție.)* Ah, și cum l-am mai tăiat!... Cum am intrat după dînsul în secuime, cu oaste, și am vîrît spada în pîntecul lui, cu mină cu tot. Și cînd am scos-o ne erau degetele galbene de fiere...

KESARION: Limpește-te, Ștefan. Așa s-au luat coroanele la toate neamurile. Lumea aceasta a voastră zace în frigurile singelui, de veacuri multe; nu puteai să nu te molipsești... Și Alicesăndrel?

ȘTEFAN: L-am tăiat și pe el. Era un bicisnic.

KESARION: Neînfrînatule! Căpăstrul tău n-a fost nici coroana, nici socotînța, nici muierca. Pe toate le-ai rupt.

ȘTEFAN: A fost țara, doamne.

KESARION : Țara-e. Țara a fost jugul tău. Iată-te acum desjugat. Ieși și umbliă singur!

ȘTEFAN : Unde să mă duc? E noapte, cine mai este teafăr în vatra mea? Doamne, oare ce păcat am făptuit cu cugetul sau cu brațul?

KESARION : Păcatul tău cel mai mare este că vei trimite în toți bărbații purceși din trupul tău, acest sînge. Fără capul și fără brațul tău... Ești singurul. Și e păcat pentru acest norod.

ȘTEFAN : Doamne, odată cu Mihail am zvîrlit letopiseții. Au cine va ști cum a fost acest ceas?

KESARION : Te roade și viermele truției. Ai știut că acești letopiseți trebuie să piară și i-ai făcut să piară la vreme. Nu-ți bate mintea ta obosită cum va fi socotit acest ceas.

ȘTEFAN : Doamne, oamenii mei au găsit, între sculele unui papistaș venetic, o broască. Am pus să se azvîrle broasca în foc. Dar am avut și o muiere în tabără. O fecioară.

KESARION : Între fecioară și broască știm că nu fecioara ai aruncat-o în foc.

ȘTEFAN : Să fie păcat? Poate că trebuia aruncat în foc papistașul?

KESARION : Mintea ta e încurcată și tulbure în această clipă.

ȘTEFAN : Și povestea acel papistaș despre trebile războaielor în veacurile ce vin. Că vor fi mai scurte, că se vor ivi noi scule de omor, că omul nu va fi nevoit, ucigîndu-l pe om, să-l vadă la obraz.

KESARION : Și te întrebi, cum se vor omorî oamenii nevăzîndu-se la obraz. Mai ușor sau mai greu?

ȘTEFAN : Căci dacă e mai ușor, atunci nu vor crede zilei noastre de acum și ne vor huli. Și vor zice: iată acest strămoș al nostru a ucis oameni văzîndu-i căzînd sub sabia lui. Ce nume să-i dăm?

KESARION : Nu-ți zbate mintea, timpul va găsi pentru toate cîte un nume. Întoarce-te la clipa ta.

ȘTEFAN (*luminat*) : Tu trebuia să fii voievodul, ești tînăr, fără știrbire la minte și trup, și înalt... chipul tău frumos ar fi fost icoana la care să se închine norodul...

KESARION : Norodul sparge din vreme în vreme icoanele sale. Aibi grijă, Ștefan. Fii acolo unde norodul tău te-a pus. Fii păstorul lui, fii clipa. Fă să cadă trufia ta. Bătălia ai pierdut-o tu, ca ostaș, nu și țara. Ea e trează.

Cheam-o. Ea va pierde și câștiga încă multe bătălii. Du-te după ea. Alceargă s-o ajungi din urmă. Fugi...

ȘTEFAN : Dar ce le spun, cum mă dezvinovățesc față de ei, față de vreme?

KESARION : Ai început să intri în clipă...

ȘTEFAN : Fii tu, Kesarion, în locul nostru și ia-ne glasul. Ce-ai spune tu dacă ai fi voievodul?

KESARION : Aș spune așa: „Eu și curtea mea am făcut tot ce ne-a stat în putință și s-a petrecut ceea ce știți. Drept care, lăudat să fie numele Domnului în veac, amin...”

(Ștefan doarme pe zidul Sucevei, îl deșteaptă trîmbițe și tobe. Se restaurează atmosfera de fast bizantin și renașcentist.)

CRAINICUL I : Doamne, s-au întors răzeșii! (*Urale.*)

CRAINICUL II : Doamne, în oastea împărătească a intrat ciurma. Și corbii o urmează în stoluri, și lupii ies în urma ei din păduri...

CRAINICUL III : Doamne, regele Matei și-a trimis oaste. Prințul Bathory aduce cu el două mii de călări și destupă pasurile munților către păgîni...

ȘTEFAN (*dezmoșîndu-se, constatînd cu amărăciune*) : Da, e coaptă holda biruinței și acum se grăbesc secerătorii...

CIOCÎRLIE : Trimite-mă pe mine, doamne, să-i lovesc la Dunăre!

ȘTEFAN (*căscînd*) : Uf, ce somn greu am dormit... (*Se întinde.*) Am visat oare? (*Strigă.*) Daniile, părinte Daniil!... Kesarion! ...Puneți buciumele să-l strige pe acel sihastru; de ce l-ați lăsat să plece?

(Apar curtenii cu brocarturile voievodale. Ștefan se lasă dezbrăcat de străiele proaste și reîmbrăcat cu însemnele puterii. Are ceva de copil-lingav, convalescent și capricios.)

CRAINICUL I : Doamne, despre cine vorbești? Dar ai stat și ai odihnit între noi.

ȘTEFAN (*nedumerit, nervos, întinzînd o mină*) : Atunci cui i-am giuruit o biserică? !... Mihail, Ciocîrlie, Boldur, cum lăsați singur pre domnul nostru? Unde sinteți? Ce-am făcut cu voi? Ce zi e azi? (*Primește lanțul de argint cu emblema zimbriului, îl trece singur cu mîinile lui pe după gît, apoi strigă.*) Să vie cei trei pietrari greci din Cetatea Ciceiului: începem zidirea!